NAŠÍM KRAJEM

Vlastivědné čtení o jihozápadní Moravě

Abychom nezapomněli

Milada Horáková

11 – 2005

Vydává Muzeum Vysočiny Třebíč

TŘEBÍČ, 2005

Abychom nezapomněli

Úvod

Knížečka, kterou právě držíte v ruce, by se vlastně měla jmenovat „Příběhy z propasti času".

Je tomu 60 let, co skončila druhá světová válka. To, co na ni upomíná, jsou pouze mrtvé kamenné pomníky, jež se nacházejí snad v každé vesnici po celé naší vlasti. Nejinak je tomu v kraji, který je předhůřím Vysočiny a kterým protéká řeka Rokytná a Jihlava. Kdysi kraj zapadlých vesnic na hranicích tří okresů, dnes dvou krajů, se stal známým hlavně až po vybudování atomové elektrárny. Ale i tudy kráčela historie a válka zde také zanechala svoje stopy. Na pomnících, věnovaných obětem války, jsou v těchto vesnicích vytesána jména místních obětí. Za posledních 50 let je však nikdo nepřipomínal a pamětníků už žije poskrovnu. A přitom osudy obětí a události tohoto období jsou víc než dramatické. Válečná atmosféra strachu dokázala měnit a tříbit, ale i kazit charaktery lidí a jejich jednání.

Za písmeny, skládajícími jména na chladných kamenných deskách, se skrývají napínavé příběhy jejich nositelů, lidí čestných a statečných. Příčinou jejich smutných osudů byla často zrada, nečestnost, ale především strach, jaký dokáže vyvolat jen zlo a marasmus války. Vydejme se tedy proti proudu času za osudy oněch hrdinů, s přáním, aby se podobná doba už nikdy neopakovala a aby jejich příběhy znali aspoň lidé v kraji, a tak zůstaly zachovány v paměti národa.

V závěru je krátce připomenut i populační ročník 1924, jehož příslušníci museli odejít na nucené práce do Říše. Svůj smutek, touhy a naději na návrat se snažili neznámí autoři vyjádřit v popěvcích a básničkách, které vám předkládáme.

Poznámka autorky:

Tato knížečka nemá být ani uměleckým dílem, ani výplodem fantazie. Všechny příběhy jsou pravdivé a zachycují vzpomínky a pocity pamětníků. Protože jde víceméně o dokument, jsou jména obětí v příbězích zachována, pouze u některých, kteří přežili, jsou změněna.

Tajná vysílačka

V Račicích, na jednom dvoře pod vysokou hrušní, stál výměnek a babička Urbánková se tam uchýlila se svými šedesáti léty. Přes den pomáhala snaše. Ta měla v hospodářství plné ruce práce od rána do večera. K tomu čtyři děvčata jako schůdky. A teď čeká další dítě... snad to bude konečně chlapec, aby rod měl pokračovatele.... přemítá babička. Kdyby si jen syn raději dal pokoj s tím aparátem, prý tajná vysílačka. A prý za posílání zpráv dostali z Londýna nějaké peníze ...

Nějaký čas byla vysílačka schovaná pod hrušní, nějaký čas v kanále a po čase putovala od Urbánků z Račic k Papulům do Myslibořic.

Papulova rodina byla v Myslibořicích velmi vážená. Měli ve vsi dobrou pověst. Kromě toho, že byli považovaní za moudré a moderní hospodáře, pomáhali lidem a ke všem, co u nich na statku pracovali, se vždycky dobře chovali. Dodnes si je lidé chválí. A to prý ani moc do kostela nechodili. Ale na Štědrý den před večeří se celá rodina, čeledíni i děvečky sešli, poklekli u stolu a modlili se společně růženec. Modlitba byla vyznáním přicházejícímu Bohu, poděkováním za všechno a také prosbou o požehnání ve všem konání.

Papulovi měli dvě dospělé děti. Syn Ladislav chodil na střední školu v Brně a dcera Ludmila pracovala doma v hospodářství. Manželka i děti o tajné vysílačce věděli. I stalo se, že se mladý student z nerozvážnosti svěřil komusi v Brně. Bohužel, konfidenti gestapa byli všude. A nelenili.

V červnu v roce 1943 gestapo postupně posbíralo celou skupinu lidí, kteří s akcí „Lenka - jih" něco měli. Papulovu rodinu z Myslibořic odvezli celou.

Když přišli černě odění příslušníci gestapa k Urbánkům do Račic a chtěli odvléct hospodáře i jeho ženu, řekla jim babička, že mladá o ničem neví. Když je před tím postupně vyslýchali, musela se babička dostavit do Hrotovic na četnickou stanici. Místo mladé těhotné ženy odvezli se synem ji.

Paní Karla Urbánková

Její syn Josef Urbánek

Celá tíha hospodářství spočinula teď na bedrech hospodyně. K tomu strach o muže, o tchyni a strach před dalším pronásledováním.....

Když se dítě narodilo, byl to konečně chlapec. Ale ani nezačal dýchat. Lékař říkal, že ze strachu, který matka prožívala, neměl správně vyvinuté dýchací ústrojí.

Po nějakém čase přišlo jednoho dne úmrtní oznámení, že zemřela babička. Na obálce bylo razítko koncentračního tábora Mauthausen.

Konečně nadešel rok 1945 a s ním konec války. Skončil měsíc nadšení, květen, skončil i červen, ale muž Anežky Urbánkové se nevracel. Už i žně byly v plném proudu. V rozhlase denně četli jména pohřešovaných....Mírové slunce dodávalo chuti do života, starost o hospodářství a o děti neposkytovala čas na litování a zrníčko naděje zůstávalo stále živé. Snad se vrátí...

Jednou, na samém konci léta, vešel do domu cizí člověk. Představil se a řekl, že je profesorem a že je z Prahy. Tento host zbortil její poslední naději.

„Třídili nás. Připoutali nás po dvou k sobě a museli jsme skákat střídavě z horké do studené vody, dokud jeden z dvojice nepadl. Ten, kdo nevydržel, toho poslali do plynu. Byl jsem spoután s vaším mužem. Tehdy jsme si slíbili, že ten který přežije, podá zprávu pozůstalým. Tak jsem vám, paní Urbánková, přinesl tuto smutnou zprávu..“

Do Papulova domu v Myslibořicích se nevrátili ani hospodář Papula se svou ženou, ani jejich dvě dospělé děti. Na pamětní desce jejich domu jsou uvedena následující jména:

Augustýn Papula, Marie Papulová, Ladislav Papula, Ludmila Papulová.

Pomník v Račicích Josefu a Karle Urbánkovým

Augustýn Papula

Marie Papulová

Pamětní deska na někdejším Papulově statku

Všechny fotografie jsou z fotoarchívu Muzea Vysočiny Třebíč.

POMSTA

1.

Byl teplý letní podvečer roku 1942. Ve světě zuřila válka, ale na stráních i v údolí Rokytné panoval klid. Slunko už dávno zapadlo a západ ještě červeně dohoříval. Les doznível posledními zvuky ptáků a na jeho okraji do podvečerního ticha zakokrhal bažant. V houští se začaly probouzet srny, aby si vyšly na pastvu na palouk dolů k řece.

Dnešní poklidný podvečer se nijak nelišil od ostatních a přeci se zde mělo odehrát něco osudového. Osudového - nejen pro srnčí rodinku, ale pro mnoho lidí v celém širokém okolí.

Fořt Drásal stál s dalekohledem na skále nad řekou a pozoroval palouk v údolí. Tušil, že dnes pytláka určitě chytí a usvědčí. Včera našel na pěšině v trávě, kudy chodí zvěř, nastražená železa. Byla to past, ve které měl skončit jeden srnčí život. Měl skončit potichu, aby o tom nikdo nevěděl, jako by se nic nestalo.

Fořt dobře tušil, kdo oním pytlákem je a kdo past nastražil. Proto tu nahoře na skále čekal, až se setmí. Štěstí mu přálo. Obloha byla jasná a hvězdy s měsícem dostatečně osvětlovaly palouk dole u řeky. Opravdu, za chvíli vyšla z lesa srna a za ní dvě další se dvěma kolouškу. Ale vzápětí bylo slyšet podivné meknutí a potom šustění mlází, jak se jím někdo rychle prodírá. V té chvíli srny na palouku zavětřily a co nejrychleji zmizely i s mladými v lese na druhé straně. Fořt zůstal nehnutě stát a čekal, co se bude dít dál.

Ty tiché nenápadné zvuky patřily pytláku Novákovi. Pod jeho rukou teď skončil svůj život statný srnec ...

Pytlák si byl jistý, že se mu nemůže nic stát, i kdyby ho fořt chytil. Myslel si: je přece válka. Lidi mají hlad a nad nějakým tím ztraceným srncem nebo zajícem by měl fořt přivřít oko. Zvláště, když vím, že jsme mu při stavbě domku přistavovali skrýš na zbraně. Každý ví, že dnes nesmí nikdo žádné zbraně mít, a už vůbec ne on, Drásal.

Nadlesní Drásal byl totiž bývalý legionář. Jako někdejší člen československých legií byl pro nacisty nebezpečný a podle vládního nařízení nesměl vlastnit vůbec žádnou zbraň. Ostatním hajným vzali kulovnice a mohli mít aspoň brokovnice. Ale on nesměl mít ani tu. Byl nadlesním a neměl čím střílet škodnou a nemohl si ani sám pro sebe zastřelit zajíce. Když chtěl něco ulovit, musel líčit pasti a klást oka jako pytlák.

Jeho povahu ovlivnilo celé jeho dětství. Narodil se svobodné matce. Ujaly se ho a vychovaly dvě svobodné sestry. To, že neměl otce, jej poznamenalo na celý život. Jako nadlesní se cítil nadřazený a podle toho se k lidem choval. Jeho sebevědomí zvyšoval i pocit výjimečnosti, protože byl jedním z mála, kteří se mohli pochlubit, že sloužili v československých legiích a bojovali u Zborova. Na vlastní oči viděl ruskou revoluci, boje rudých a bílých gard, projel napříč celou Sibiř až do Vladivostoku. Odtud se s ostatními legionáři plavil do nového státu - Československé republiky. Jako ostatní se vrátil domů až za dva roky po válce. Na památku si přivezl průstřel ruky a tureckou šavli. Protože měl rád historické zbraně, daroval mu jeho synovec Procházka z Dalešic ještě nefunkční pušku z první světové války. Nechtěl se jich zbavit a při stavbě domku před dvěma roky si na ně nechal od zedníka Nováka a synovce Procházky přistavět u komína přístěnek... Oba byli pytláci a v duchu si říkali, že když pomohou nadlesnímu, že on zase přivře oko nad nějakým tím tajně chyceným srncem nebo zajícem.

Zedník Novák byl vyhlášený pytlák. Přes válku pracoval v lese jako lesní dělník. Dnes cestou do lesa v myšlenkách vzpomínal na svého otce a dědu. Po nich zdědil lásku k lesu a po nich má i pytláctví v krvi. To jeho dědovi přezdívali „Dlóhé“. Po celém kraji se o něm vyprávělo, že odmítl nabídku statkáře Goldschmidta z Tavíkovic stát se hajným jen proto, že by neměl radost, kdyby si mohl střílet zvěř kdykoliv. To děda ho učil líčit oka na zajíce a železa na srnce. Mockrát s ním chodil v noci do lesa. Tady býval děda jako vyměněný. Přes den toho moc nenamluvil, ale jak vkročil do lesa, jazyk se mu rozvázal.

„Podívej, jak ten měsíc dnes svítí! To něco uvidíme!“ A skutečně. Na louku vyšla srna a začala se popásat. Za ní přišel srnec a další srnky s koloušky. Sedli si a tiše je pozorovali. Na vyšlapanou cestičku do trávy, kudy přicházeli, nalíčil potom děda železa. Dobře je zamaskoval. Bože, jak je to už dávno ...

Teď však měl pytlák Novák jinou starost. Co nejrychleji chyceného srnce šikovně nacpat do batohu. Ale je velký. Budu ho muset vyvrhnout a rozčtvrtit, aby se mi tam vešel, myslel si. Srdce mu prudce bušilo. Než však se k tomu odhodlal, zahřměl nad ním fořtův hlas:

„Tak tě konečně mám.“ Pytlák se vztyčil s nožem v ruce.

„Toho srnce ti vezmu.“

„Když to uděláte, udám vás, že máte doma zbraně.“

„Ty všiváku, já ti dám. Zabiješ největšího srnce a ještě mně budeš vyhrožovat!“ A už stáli proti sobě.

„Kdo je tady všivák?“

„Když už sbíráš zvěř i z mých pastí, co jsem si já nalíčil, tak mi aspoň ty pasti vrať! Toho srnce ti beru,“ prohlásil fořt a odešel. Přece jen ho ale vystrašila pytlákova hrozba. V duchu si umínil, že musí okamžitě, jak přijde domů, ty historické zbraně odnést a schovat mimo dům.

V pytlákovi zlost jen vřela. Připadal si pokořený a ponížený. Mohutná fořtova postava s dlouhým plnovousem už sama o sobě působila majestátně. Bál se ho každý. Působil pyšně a choval se jen k málokomu vlídně. Zakazoval ženským chodit do lesa na klestí a dětem na jahody. Snadno se rozčílil a lidé ho neměli rádi.

„No počkej, já ti to nezůstanu dlužen,“ umínil si pytlák a vymyslel si nevinnou čertovinu. Hned druhý den poslal k nadlesnímu Drásalovi svou ženu s pastí na myši a se vzkazem, že mu vrací tu past na zvěř.

Tuto urážku a výsměch nevydrželo zas lesníkovo sebevědomí a ješitnost. V největší zlosti se vydal na četnickou stanici, kde udal zedníka Nováka a ještě další pytláky z vémyslického revíru.

Četníci si pytláka Nováka předvolali.

„Člověče, dneska se s tím nežertuje! Přece víte, že nedávno pozavírali řezníky z Přešovic, Litovan a Biskupic za to, že prodávali maso načerno. Zaplatíte pokutu a víc to nedělejte! My to pro tentokrát na gestapo hlásit nebudeme.“

Novákem hněv přímo lomcoval. Touha po pomstě mu zatemnila srdce i mysl. V duši mu nezůstal ani kousek místečka, kudy by mohla proniknout myšlenka na zapomenutí a na to, že vlastně fořt je v právu. A myšlenka na odpuštění? To už vůbec ne. V duchu si říkal, že nadlesní neví, co je hlad. V koutku duše si ale musel přiznat, že ani jeho rodina nemá hlad. Mají přeci maso z domácích králíků, i když jeho žena musí každé sousto trávy pro ně přinést na zádech v nůši. Navíc uživí i vepře. On přinese domů načerno chycenou zvěř!

V každém případě jsou na tom líp než lidé ve městě, kteří jsou odkázáni jen na potravinové lístky. V zápětí si zase ale vzpomněl na nadlesního, jak lidmi pohrdá, jak se cítí nad nimi nadřazený. Nic si nedělá z toho, že ho odsuzují za to, že má dvě milenky a s jednou dokonce syna! Jak ho nenávidí za to, že ženským, co nemají ani na dřevo, sebral i háky, kterými ulamovaly v lese suché větve ze smrků, aby měly čím topit... Ne, tuto potupu nezůstane nadlesnímu dlužen. Aby si to nerozmyslel, zajel hned na druhý den do městečka, a tam na gestapu ohlásil, že nadlesní Drásal přechovává doma zbraně.

„To je vážné nařčení," prohlásil stroze příslušník v černém a o celou záležitost projevil nevšední zájem.

„Za držení zbraní je kriminál! Je to velký prohřešek proti Říši! Jestli se ovšem ukáže, že nemáte pravdu, zavřeme vás," důrazně oznámil příslušník gestapa.

„Stojím si za tím, co jsem řekl," prohlásil Novák.

Když se vrátil, všechno ženě řekl. A ona vůbec neměla radost, jen smutně pronesla:

„Neměls ho udávat. Když ho zavřou, celá ves tě bude nenávidět, i když ho nemá nikdo rád. Ale lidi budou litovat jeho. A když se nevrátí, prstem na tebe budou ukazovat, žes způsobil jeho smrt. Neměls nikam chodit. A když u něho nic nenajdou, zavřou tebe. Pane Bože, cos to jen provedl?"

2.

Když vyhlásí válku státník, dá se do pohybu celá válečná mašinerie. Podřízení musí do poslední tečky splnit příkazy nadřízených. I když se většině vojáků do války nechce a nesouhlasí s rozhodnutím svého ministra, nemají na vybranou. Jsou nuceni uposlechnout. V důsledku toho nemusí potom vojáci mít pocit viny nad nesprávným rozhodnutím a nemusí se cítit zodpovědní za padlé a raněné. Vojáci na obou stranách nemají proč mít výčitky svědomí, ať už stříleli z pudu sebezáchovy, nebo ze strachu ze smrti. Jednali na příkaz velitelů.

Když však vyhlásí válku soused sousedovi, je v tom vlastní vůle, vlastní nenávist, vlastní rozhodnutí, které nikdo nenařídil. Je také známo, že zlo plodí zase jen zlo. Zodpovědnost za celý skutek nese potom ten, který začal. Když však opadne první vlna hněvu, která zaslepuje, vkrade se do mysli pocit provinění a nastoupí výčitky svědomí. Říká se, že smysl pro spravedlnost, čest a správné chování je zakódován ve svědomí každého člověka. Že každý člověk si je vědom svého nesprávného chování. Jen někdo podlehne svodům ke zlu snadno a někdo vůbec. Pevnost zábran je prý dána každému výchovou a především příkladem v rodině.

S odstupem jen několika hodin si pytlák Novák uvědomil, že to s udáním přehnal. Chtěl být pytláckým hrdinou, jako jeho děda, ale zapomněl, že je jiná doba a že je válka. Najednou se mu příběh se srncem zdál malicherný a bezvýznamný. Co se stane, když u fořta najdou zbraně a zavřou ho? Všichni lidé ho budou pro udavačství nenávidět, že k vůli srnci způsobil třeba smrt člověka? A budou jím pohrdat... Když u fořta zbraně nenajdou, odvedou si jeho. Co si počne žena sama s dětmi?

„Pane Bože, proč jsem se tak nechal unést hněvem? Proč jsem nepočkal den, dva? Pro nic se neříká, že v hněvu se nemá nic rozhodovat. Že se má počkat, až se člověk uklidní. Co jsem to jen provedl? Co bych za to dal, kdybych mohl všechno odvolat a zrušit?“

Výčitky svědomí tížily a mučily jeho mysl. Se ženou nemluvil, aby mu znovu všechno nevyčítala. Stejně v noci nezamhouřil oka. Při každém zašramocení na dvoře vybíhal k oknu, jestli nepřijeli pro fořta nebo pro něho. Úplně ztratil klidný spánek. Noci se vlekly. Když se mu podařilo usnout, bylo to jen na chvíli. Žil v neustálém strachu, napětí a ve střehu. V mysli se mu střídaly mučivé představy o trýznění, hladu a zimě, kdyby ho zavřeli. Věděl, že nacisté už začátkem války vystěhovali všechny židovské rodiny z nedalekého Krumlova, Miroslavi, Hostěradic i Rouchovan. Mezi lidmi se se strachem a potají mluvilo o tom, že zavřeli krejčího Kuderu z Rouchovan jen proto, že u něj našli sokolský kroj. Později zatkli a odvezli učitele z Tavíkovic, Rouchovan, Šemíkovic, Biskupic, Blížkovic a dalších vesnic, jen proto, že byli organizováni v Sokole. Vědělo se také, že odvlekli sedláka Urbánka z Račic i jeho starou matku, která prý údajně věděla o tajné vysílačce, co měl její syn. Kvůli vysílačce zavřeli Papulovu rodinu z Myslibořic...

Každé ráno Novák vstával jako omráčený od nevyspání a strachu. Hlava mu třeštila a nohy mu nějak ztěžkly. Připadal si jako ochrnutý. Na ženu nepromluvil a dětem neodpovídal. Když ho ráno vítal jeho pes, kterého měl rád, a otřel se mu o nohy, vůbec si ho nevšímal. V bezesných nocích dospěl k rozhodnutí....

Byl už druhý srpnový týden. Žně byly v plném proudu. Podzimní ječmen, žito a ozimá pšenice už stály na polích v panácích. Ráno vyjeli hospodáři kosit ječmen, který už byl mnohde přezrálý, ale díky dlouhým osinám z přezrálých klasů nevypadával. Také jarní pšenice už byla na řadě a potom zbýval jenom oves. Pole se hemžila lidmi a ve vsi přes den zůstávaly jen babičky, co vařily oběd a hlídaly ty nejmenší děti, protože starší už také musely pomáhat

na polích. Každá rodina hleděla mít co nejdřív obilí v panácích. Tam už nehrozilo nebezpečí, že by obilí shnilo při deštivém počasí nebo vypadalo na zem, kdyby přišly kroupy. Jakmile vyschlo, každý se snažil úrodu co nejdřív svést do stodol nebo ho přímo z pole vymlátit.

Starostí se žněmi měl každý nad hlavu a zdálo se, že se o nic jiného ani nikdo nezajímal. Ale ve vsi se nic neutají. V každých vrátkách na náves je škvírka, a záclony na oknech jsou proto řídké, aby jimi prostoupilo nejen světlo, ale aby nepřekážely v pohledu na náves i cestu. Když tichou vesnicí projížděli koně s vozem naloženým obilím k mlácení, byl to zvuk, který tam patřil. Nebylo to nic neobvyklého. Když však vesnicí projíždělo auto, bylo to v roce 1942 zvláštností. Mlékárenské auto jezdilo jen ráno a potom byl klid. Jenom když někdo těžce onemocněl, mohlo projet auto doktorovo. Ale jinak bylo ticho přerušované ráno kokrháním kohoutů, během dopoledne kdákáním slepic a občas zaštěkáním psů. Jen někdy bylo slyšet temné hučení bombardovacích letadel.

Byl horký letní den s jasně modrou oblohou bez mráčku. Přehřátý vzduch se v poledne tetelil nad střechami rozpálených střech. Jen zřídka zavanul lehounký vánek. Na věži kapličky odzvonili poledne. Lidé přicházeli a přijížděli z polí, rychle nakrmili dobytek a scházeli se u oběda. Každý byl rád, že na chvíli může pobýt ve stínu.

Polední ticho pojednou přerušil hluk auta projíždějícího vesnicí. Hned se za záclonkami oken objevily zvědavé tváře a na škvírky ve vratech se přilepily oči. Vesnicí pomalu projíždělo černé auto. Jelo pomalu, jakoby každou chvíli chtělo zastavit. V autě seděli tři muži v černých uniformách. Jeden z nich hleděl otevřeným okýnkem auta ven.

„Probůh, vždyť je to gestapo!“ Ti, co to zjistili, šířili okamžitě tuto zlověstnou zprávu dál. Přerušili oběd a soused sousedovi tajně přes plot u zahrady sděloval tuto novinu. Každému visela na rtech otázka, u kterého domu zastaví?

Auto dojelo na okraj vsi a zastavilo před domem fořta Drásala. Ten, když zjistil, jaká k nim jde návštěva, utekl rychle na půdu, oknem ve štítě vyskočil na zídku a z ní se lehce dostal přímo do polí. Dům byl postavený v břehu, okénko ve štítě nebylo příliš vysoko, takže seskok z něj nebyl příliš obtížný. Utíkal do lesa, co mu síly a nohy stačily...

Když muži v černých uniformách zjistili, že je okno na půdě otevřené, a viděli prchající postavu, začali po ní střílet. Nemeškali a využili Drásalova štěkajícího psa. Přinutili dvacetiletou Drásalovu dceru a jedenáctiletého synka, aby šli se psem po stopě. Chlapec se rozplakal. Pes byl naštěstí mladý a víc než sledováním stopy se řídil povely své velitelky. Jeden příslušník gestapa stál na cestě a druzí dva se snažili dostat dolů k řece. Zrovna ve chvíli, kdy se naštěstí pronásledovatelé zahleděli do dálky, vystrčil lesník hlavu nad smrčky. Dcera mu rychle na prstech naznačila, kterým směrem kdo stojí. Lesník se sehnul a zůstal na místě, zatímco jeho dcera šla se psem opačným směrem. Sešli až dolů k řece, a tam „stopa“ zmizela. S odjištěnými pistolemi sledovali gestapáci obě Drásalovy děti. Když uprchlíka nenašli, vrátili se do domu a pokračovali v hledání zbraní.

„Kde jsou ty zbraně?“ řvali na lesníkovu ženu.

„Žádné zbraně nemáme. A jestli vám to někdo řekl, ať je přijde najít,“ odpověděla.

Příslušnici Gestapa se tedy vydali k Novákům...

Když pytlák Novák zjistil, že nadlesní utekl, slyšel jak po něm stříleli, k smrti se vyděsil. V zoufalství spěchal provést čin, který měl už dávno promyšlený...

Po chvíli rozrazili příslušníci gestapa u Nováků vrata a vešli na dvůr. Přímo proti vratům stála kůlna s otevřeným průchodem na zahradu. Pohled do něj skýtal hrůzný obraz. Na provaze se tam houpal oběšený Novák.

3.

Jakmile se fořt Drásal dostal do lesa, věděl, že je mimo nebezpečí. Střelba a strach mu před chvílí vyburcovaly všechny smysly. Ze smrkové seče se vydal dolů k řece. V duchu ještě slyšel svištět kulky kolem uší, ale byl šťastný, že je živ a zdráv. Srdce mu sice prudce bušilo, ale strach, který mu svíral hruď, se nějak vytratil do pozadí. Když zjistil, že ho nepronásledují, ulevilo se mu. Chvíli šel podél řeky, chvílemi se brodil mělkým korytem nebo skákal po kamenech. Chtěl, aby jeho pronásledovatelé neměli stopu, kdyby ho šli hledat se psy. Když už byl dost daleko, ukryl se v hustém křoví pod skálou a přemýšlel, co podnikne dál... Mimoděk se mu v mysli vybavovaly vzpomínky na boje v Rusku, na trávení nocí pod širým nebem a vůbec na život bez tepla a komfortu. Dospěl však k závěru, že tehdy bylo všechno snazší, protože mu nebylo šedesát let, jako je mu nyní, a že tehdy nebyl sám.

Les ho poněkud uklidnil. Byl ve svém rajonu a cítil se zde bezpečně, jako doma. Znal tu každý záhyb řeky, každé křoví. Věděl, která stráň je schůdnější a která nepřístupnější. Ale co když někde narazí na lesní dělníky nebo na děti nebo na lidi, co chodí sbírat klestí a borky do lesa? ... Především musí změnit svůj vzhled, aby ho nikdo nepoznal. Co když potká pytláka Nováka? Ten zná les stejně jako on. Dříve se skrýval pytlák před hajným, teď se bude muset skrývat hajný před pytlákem. Kdyby ho potkal, určitě by ho udal. Hajným může věřit, ti by ho nezradili. Vždyť hajný Kašpar i Slivoň měli nějaké svoje zbraně a slíbili mu, že i ty jeho historické k nim přidají a někde to zakopou. O skrýši chtějí vědět oba, kdyby náhodou některý válku nepřežil. Na některé lesní dělníky se může také spolehnout a může se na ně obrátit, když bude něco potřebovat. Lidé také teď víc drží pohromadě, protože každý cítí, že je celý národ v nebezpečí. Uvědomoval si, že teď bude štvancem. I když žádné zbraně gestapo nenajde, půjdou po něm. Od atentátu na Heydricha nacisté zuří. Musí si dávat pozor, aby ho v lese nikdo neuviděl. Když se bude chtít s někým setkat, tak jedině beze svědků a za noci...

Les voněl suchou trávou a ve vzduchu poletovaly a bzučely mušky. V jeho mozku pracovala na plné obrátky každá buňka. Po zralé úvaze se rozhodl, že se lesem za dne vydá k Rešicím. Až se setmí, jeho první kroky povedou do vsi k lesnímu dělníkovi Šárošimu, jehož rod pocházel z Ruska. Ten by ho určitě nezradil...

Po setmění u něj zaklepal na dveře. Potom ho poprosil, aby ho zbavil plnovousu. Při stříhání a holení se mu polámal strojek. Chtěl poslat dcerku vypůjčit někam druhý, ale potom si to rozmyslel a oholil mu krk starou břitvou. Když se potom Drásal podíval na sebe do zrcadla, připadal si jako oškubané kuře. S vousy jakoby odhodil celou svou důstojnost. Už to nebyl obávaný a majestátný nadlesní, kterého se lidé báli. Před zrcadlem stál ubohý štvanec, čekající na milodary. Ale co je důstojnost proti přežití? S balíčkem jídla zmizel ještě před rozedněním v lese.

Od této chvíle bude jeho domovem les. Musí se na tento život patřičně zařídit. Je dobře, že je léto. Zatím může přespávat venku třeba i v hromádkách obilí. Jsou za celý den vyhřáté a nebude mu zima i bez přikrytí. Před deštěm se dá ukrýt v malé jeskyni, která je ve strmé skalní stěně nad řekou u Tulešic. Vystele si ji suchou trávou a bude v ní přespávat, než přijdou noční chladna...

Také zkusí pobývat v kolnách u mlýnů. Přes den se ukryl v křoví a navečer se vydal ke Kounicím. Nejdřív musí zjistit, co gestapo ve vsi dělalo. Co když odvezli ženu a děti?

Domů do Čermákovic ovšem v žádném případě nemůže. Co když jeho dům hlídají? Především dnes v noci musí zůstat v lese. Potřeboval by z domu nejnutnější věci pro sebe. Snad se mu podaří potkat některého hajného, třeba Kašpara nebo Slivoně. Ráno ale bude mít hlad. Vydal se blíž k silnici a z lesa pozoroval, jestli neuvidí jet podezřelé auto. Mrzelo ho, že ho to nenapadlo dřív. Obešel Čermákovice, počkal za Kounicemi v lese a kolem půlnoci se odvážil v Kounicích zaklepat na okno u domu, kde žila jeho milenka Julča.

„Julčo, Julčo, otevři, to jsem já," mluvil tlumeně. Vesnice byla sice ponořena do tmy, nikde nebylo živáčka, ale v blízkém domě se rozštěkal pes. V zápětí vyšla Julča na dvorek a pustila jej dovnitř. Téměř ho nepoznávala. Rychle vešli do světnice. Jejich osmiletý chlapec spal.

„Co je nového?"

„Lidi říkají, že u vás hledali zbraně, ale nic nenašli. Když šli pro Nováka, našli ho oběšenýho. Nikoho gestapo neodvezlo. Zůstaň do rána, tady tě nikdo hledat nebude."

„Dnešek risknu, ale přes léto se budeme raději scházet „u dubu" jako kdysi. Oni po mně půjdou."

„Domluvíme se tak, že ti budu já, nebo chlapec, každý čtvrtek a neděli nosit jídlo „k dubu". Chlapec nemá ve čtvrtek školu, tak ho pošlu do lesa jako sbírat borky."

„Myslíš, že mne neprozradí?"

„Určitě ne, to se můžeš spolehnout."

„Nemá kamarády, to víš, děti se mu posmívají, že je nemanželský. Říkají to, co slyší doma."

„Jo, to znám, se mnou to taky tak bylo."

Potom si ještě chvíli povídali. Přes všechnu dramatičnost okamžiku a doby, nebo snad právě proto, se dali do milování...

„Kdo ví, jestli tě ještě někdy budu mít?"

Ještě před rozbřeskem, s ranečkem jídla, nejnutnějších hygienických potřeb a dekou pod paží, Drásal Julču opustil. Plížil se opatrně podél hřbitovní zdi a potom se ztratil v lese.

Po rozednění stál u své jeskyně. To teď bude jeho prozatímní domov. Zítra bude mít pohřeb Novák, bude lepší, když budu co nejdál. Třeba tam zavítá i gestapo. A pozítří, po pohřbu, si v lese počkám na některého hajného: Kašpara nebo Slivoně. Požádám je, aby mi přinesli z domu nejnutnější věci.

Za tři dny po své smrti měl pytlák Novák pohřeb. Při rozloučení s mrtvým položil kněz ve své promluvě otázku:

„Je sebevražda projevem odvahy, nebo zbabělosti? V době nebezpečí a nejistoty bývá únikem před strachem. Někdy může být únikem před zodpovědností. Vždycky je však daní za neuvážený čin. Většinou k ní dochází ze zoufalství, když se člověku zdá, že svůj osud neunese. Bůh ponechal člověku svobodnou vůli v rozhodování. To ale neznamená, že bychom ho neměli ve svém rozhodování prosit o radu. V každé chvíli v životě, zvláště pak, když se cítíme opuštěni, sami, když si nevíme rady, máme se s prosbou obrátit k Bohu. Ve chvílích bezradnosti i ve chvílích hněvu. Když se necháme unést hněvem a nenávistí, otevíráme se dalšímu zlu, zavíráme srdce před dobrem a před Bohem. Bůh sám člověku neklade nikdy větší břemeno, než jaké je schopen unést. Kdyby se každý člověk v zoufalství obrátil k Bohu, pomohl by mu. Když však jsme zatemněni strachem a hříchem, neslyšíme hlas svého svědomí a srdce, přes které k nám Bůh promlouvá.

Náš život na zemi, všechny naše skutky, jsou naší vstupenkou do věčného života. Tuto šanci bychom neměli promarnit. Sebevražda je z hlediska Boha smrtelným hříchem. Člověk si sám život nedává a nemá tedy právo si ho brát. Ale ani my lidé nemáme právo odsuzovat jakýkoliv čin. Zesnulý chtěl uniknout před peklem lidí. Pomodleme se tedy vroucně za jeho duši. Ať je mu Bůh milostivý!"

I když se kdysi sebevrazi pohřbívali do neposvěcené země za hřbitovní zeď, nebožtíka Nováka pochovali na hřbitově. Neboť, podle mínění kněze i ostatních, byla za jeho čin zodpovědná válka a nacisté. Proto i v matrice zesnulých je jako příčina smrti uvedena nešťastná náhoda.

Po smrti pytláka Nováka se Drásal cítil v lese bezpečnější. Ulevilo se mu sice, ale smrt mu nepřál. Když celý případ rozebíral, cítil se spoluvinný na jeho smrti, ale snažil se sám sebe omlouvat.

Pitomec jeden, kdyby si býval nevšímal mých pastí nebo mi aspoň ty moje vrátil, tak se nic nestalo. Ten srnec mě ale rozčílil! A ta myší past, co mi poslal po své ženě, tomu dala korunu. Pane Bože, vždyť jsme se oba dostali do tohoto srabu vlastně k vůli srnci a myší pasti - uzavřel bilancování svého postavení Drásal.

Když se sešel bývalý nadlesní Drásal v lese s hajným Kašparem, dověděl se, že historické zbraně zakopali kdesi v lese s myslivcem Slámou z Horních Dubňan a že nikdo nemá šanci je najít. Víc o tom už nikdy nemluvili.

Po Drásalově zmizení se nadlesním stal hajný Slivoň. On i hajný Kašpar Drásalovi pomáhali. Scházeli se s ním v lese, nosili mu jídlo, potřebné věci a zprávy z domova. Kromě nich měl lesník Drásal v každé vesnici v blízkosti Rokytné své příznivce a známé lesní dělníky, na které se mohl v této době spolehnout. Nosili mu jídlo a občas u nich přespával. Mezi jeho dobré přátele patřil i tulešický zahradník. Lidé si ve společném nebezpečí dovedou víc odpouštět, zapomínat na staré prohřešky a dovedou si víc pomáhat.

Z Čermákovic mu kromě obou hajných pomáhal malíř Diviš. Z vedlejších Tulešic mu byl dobrým poslem a občasným společníkem listonoš Kopřiva. Byl to malý, hubený chlapík, plný energie a vtipů. Nikdy nikoho nezarmoutil. Vždycky měl dobrou náladu. Ten nebyl na svém kole mezi vesnicemi nikdy podezřelý. A že občas zajel do lesa? To přeci nic neznamená. Odskočit si musí každý. Také tulešický zahradník nebo jeho žena nosili Drásalovi do lesa jídlo. U nich také často přespával. Zahradníkovi důvěřoval a často se mu se svými problémy svěřoval.

Za Rešicemi v lesích měl Drásal smluvené místo, kam mu nosili jídlo manželé Opálkovi nebo lesní dělník - Vasil Šároši. Spolehnout se mohl také na dalšího lesního dělníka, Oldřicha Vystrčila. Na Bendově mlýně u Rešic byl hajným Adolf Opálka. K němu se také Drásal uchyloval, když měl hlad.

Z Horních Dubňan znal dobře Drásal myslivce Karla Slámu. Byl zedníkem. Avšak jako odchovanec masarykovské republiky byl velkým vlastencem a pokládal si za povinnost pomáhat uprchlíkovi. Lidé ve vsi se často divili, proč chodí paní Slámová do lesa na trávu zrovna za poledne a často třeba před bouřkou? Sláma prý byl také u toho, když hajný Kašpar schovával v lese Drásalovy historické zbraně. Lidé si potom ve vsi povídali, že Kašparovi schovali i jakési Slivoňovy zbraně. Jiní říkali, že Slivoň ukryl jakési zbraně u hajného Opálky. Ale kdopak ví, jak to vlastně bylo.

Podobného smýšlení jako Slámovi byli i Denkovi z Horních Dubňan. Když jednou v noci klepal Drásal marně u několika domů v této vesnici na okno, nikde mu neotevřeli. Jen Denkovi se vůbec nerozmýšleli. Měli tři děti, uvědomovali si co riskují, ale přijali ho, nechali ho přespat a neváhali mu nosit do lesa jídlo.

Za slunných dní lehával Drásal na stráni nebo ve vysokém křoví. K večeru se potom vydával blíž k vesnici, kterou hodlal právě navštívit. Připadal si jako noční šelma, lovící a stíhaná... Cožpak teď v létě, ale horší to bude v zimě! Zatím si to nedokázal představit. Raději na to nemyslet... Musí využít každé minuty, každé vteřiny svého života a hledět z nich vytěžit, co se ještě dá. Vzpomínal, jak se u dubu scházíval s Julčou. Jednou je přistihly děti zrovna v momentě, když Julču líbal. Tehdy na děti poštval psa... Teď nemá nic, ani psa...

Večer se zase sešel s Julčou „u dubu". Chtěl ji obejmout a pomilovat se s ní. Vždyť neví, co ho čeká zítra! Ale Julča ho odmítla.

„Jak můžeš teď myslet na takové věci? Vždyť jdou po tobě! Spěchám. Chlapec je doma sám."

Potom Drásal vyprovodil Julču až ke vsi za hřbitov a vrátil se do lesa. Usnul v houští mezi Kounicemi a Čermákovicemi. Jídlo od Julče mu stačilo na celý příští den. O další noci se sešel s hajným Slivoněm v jeho seníku. Ten mu přinesl batoh s potřebnými věcmi. Domů se neodvážil jít.

Drásal zůstal na seníku přes noc a ještě před rozbřeskem odešel ke své skrýši pod skálou. Tady teď bude jeho domov. Rozbalil batoh, a v něm našel kromě deky, prádla a jídla, baterku, krabičku s holením, nůž, nůžky, zápalky a plechový hrnek. - Vida, jak málo toho člověk pro svůj život potřebuje - pomyslel si.

Slunce od rána podezřele připalovalo. Drásal se natáhnul na stráni a zahleděl se na oblohu. Kupovité mraky a sparno věštily bouřku. To bych se neměl moc od svého bydliště vzdalovat. Jídla měl na dva dny. Neměl co dělat. Mohl by spát, ale nechtělo se mu. Zašel si ke studánce a napil se pramenité vody. Opláchnul se a chvíli se natáhnul na stráni. Potřeboval by tužku a zápisník. Potom se odebral na místo, odkud bylo dobře vidět na silnici. Nedělo se vůbec nic. Potřeboval by srp, aby si nažal a usušil trávu do své jeskyně. Seno je jemnější než sláma a také voňavější. Pocházel po stráni a sbíral maliny, jak tu roztroušeně rostly. Je poledne. Do lesa teď nikdo nepřijde, tak si může dovolit procházet se po stráni. Musí si dávat pozor, vždyť by ho mohly později vyzradit třeba nějaké děti...

Na chvíli se uprostřed houští natáhl a usnul. Probudilo ho zahřmění a první kapky deště. Schoval se do jeskyně a dlouho do noci pozoroval na obzoru blesky.

4.

Po okolních vesnicích se zatím tichou poštou roznesla zpráva o Drásalově zmizení. Mluvilo se o tom tajně, i když to bylo veřejným tajemstvím. Každý byl zvědavý, co se bude dít dál.

Fořt Drásal si byl vědom toho, že by bylo příliš nebezpečné, aby se zdržoval jen ve svém revíru. Lidé ho tu přece znají. Jsou prázdniny. Děti chodí do lesa na maliny, staří lidé zase na roští a na borky. Když pozoroval silnici, několikrát viděl projíždět černé auto. Jednou se zastavilo i před domem hajného Kašpara, jindy zase Slivoně i u dalších hájoven. Příslušníci gestapa hledali zbraně. I když bylo hledání bezvýsledné, všichni obyvatelé hájoven se pořádně vylekali. Kladli za vinu Drásalovi, že on je příčinou prohlídek, a gestapo se snad domnívalo, že tak hajné přinutí, aby uprchlíka vyzradili. To vedlo Drásala k tomu, že začal navštěvovat svoje příbuzné a známé i ve vzdálenějších obcích a samotách.

Jednou se vydal do Kašparova mlýna, který leží v údolí Rokytné mezi Újezdem a Přešovicemi. Tam mleli mlynáři - bratři Pelánové, jeho příbuzní. Mlýn byl hodně navštěvovaný, protože mlynáři měli v širokém kraji dobrou pověst. Ve dne bývalo kolem mlýna dost živo. Ale s večerem i tady nastal klid. Vedle mlýna stála cihelna a seník. Tam také Drásal často přenocoval. Když ale mlynáře někdo udal, že melou načerno, stávalo u silnice nade mlýnem černé auto. Jeho pasažéři - také v černém - potom pozorovali, co se dole ve mlýně děje. Odtud všechno viděli jako na dlani. Z času na čas se vydali za fůrou, která vyjela ze mlýna a kontrolovali mlecí povolení. Nikdy však nic nezákonného neobjevili. Zato lesník Drásal, který se zrovna nacházel v seníku vedle mlýna, zmíral strachy, aby ty „strážce pořádku“ náhodou nenapadlo jít se do kůlny podívat. Když auto odjelo, ukázali mlynáři Drásalovi svoji tajnou skrýš, kde by ho určitě nikdo nenašel. Byla to jeskyně. Nacházela se ve skále nad řekou a dalo se do ní dostat jedině přímo z vody. Navíc byl vchod do ní zarostlý vysokým křovím.

Nedaleko odtud, v Šemíkovicích, měl Drásal bratrance - Tondu a Rudolfa Kopečkovy. Měli pole mezi lesy nad Tavíkovicemi. Tam na pole mu vozívali jídlo.

Ani u Vránů v tavíkovickém mlýně ho nikdy neposlali pryč s prázdnou. Kdykoliv se u nich mohl zastavit a vždycky si odtud nesl výslužku.

Když se jednou Drásal potuloval kounickým revírem, objevil se náhle proti němu člověk. Byl to známý kounický pytlák. Oba se notně vylekali, ale dali se do řeči.

„Musím vám něco říct, pane fořt. Nebojte se, já vás neprozradím, když neprozradíte vy mne. Řekněte Julči, ať líp zavírá konvičku, když posílá s jídlem za vámi chlapce. Když šel minule na borky, bylo vidět loužičky mlíka až za hřbitov. Rozšlapal jsem to, aby si toho někdo nevšiml. To víte, kdyby se toho někdo chytil, ještě by je zavřeli. Já vám taky budu nosit jídlo. Řekněte mi kam a kdy. Můžeme se domluvit. Nebojte se, já vás neudám.“ A tak si fořt s pytlákem plácli. Drásal byl nakonec rád, že našel dalšího spolehlivého člověka, protože kdyby pytlák něco řekl, zavřeli by je oba. Pytlák mu dokonce nosil i dráty a vyráběli spolu oka na chytání zajíců. Drásal tím mohl aspoň částečně splácet dluhy svým přátelům, kteří pro něj riskovali své životy.

Les se s nastupujícím podzimem stával stále nevlídnější. Zelená tráva zešedla, a i když první mrazíky vybarvily listí do oranžova, bývalo už k večeru surovo a vlhko. K ránu se přidávala zima a jen těžko ji bylo možno zahnat. Mokrá tráva promáčela boty. Když přišly podzimní deště, zatoužil Drásal po teplé posteli a horkém čaji. To dobře věděli i příslušní-

ci pořádkové policie a teď častěji bylo vidět černé auto jedoucí po silnici od Krumlova ke Kounicím. Několikrát se zastavili před Drásalovým domem a vyptávali se na nadlesního.

„Jak mám vědět, kde je? Také bych to ráda věděla," odpovídala jim stále stejně Drásalova žena. Vyhrožovali jí, strašili ji, ale potom zase odjeli.

Aby nikoho neohrožoval, snažil se Drásal svoje dobrodince střídat. Spoléhal ovšem pouze na lidi, které znal nebo kteří byli příbuzní. Začal navštěvovat i rodinu své vzdálené tety. Vespalcovi v Rybníkách u Krumlova byli inteligentní a spolehliví lidé. Nejstarší syn začal studovat na vysoké škole. Když Němci v Protektorátě české vysoké školy zavřeli, musil se syn vrátit domů. Ten se nejvíc těšil na konec války, až zase bude moct pokračovat ve studiích. Teď byl rád, že může stíhanému člověku pomoct. Všichni považovali tento skutek za projev hrdinství a vlastenectví. Lidé obvykle bývají na sebe hodnější, když mají společného nepřítele. Tehdy spolu dovedou držet a riskovat životy. Pomoct pronásledovanému, který navíc nic neprovedl a po němž jde gestapo, se stalo nepsaným zákonem. Nenávist k fašistům vzrůstala, když po atentátu na Heydricha hromadně stříleli české vlastence. Ale rostl i strach. Vespalcovi se vylekali, když zjistili, že Drásal nebyl dost opatrný a kdosi ho uviděl. Stali se podezřelými. Proto sami Drásalovi řekli, aby od nich odešel.

Přišel listopad s krátkými zamračenými dny, mlhami a surovým vlezlým chladem. Drásal často přes noc zůstával u Julče. Tak často, že přestal být opatrný. Julča živila sebe a syna pletením. Jednou večer seděli v kuchyni, když někdo vešel do síně. Zapomněli zamknout dveře na dvůr. Pes štěkal, a protože už bylo pozdě, aby Drásal vyběhl ven přes síň, rychle se snažil vecpat pod otoman, na který si v rychlosti sedla Julča i se synem. Drásal se ovšem nestačil nasoukat pod pohovku celý a nohy mu zůstaly trčet ven. Do kuchyně vešla panímáma. Chtěla, aby Julča upletla svetr pro její dceru k Vánocům. Bystrý zrak panímámy ihned zaregistroval ty trčící nohy, ale otočila se k pohovce zády a dělala, že nic nevidí. Jiná zase jednou viděla za závěsem vedle skříně něčí nohy. Ale ve vsi se to lidé dověděli až po válce. Obě ženy vydržely mlčet.

Sotva toho večera panímáma odešla, vypravil se Drásal s trochou jídla do lesa. Věděl, že tam by ho gestapo nešlo za tmy hledat, protože se jeho příslušníci v lese báli ozbrojených diverzantů. Chvíli bloumal po lese, ale bylo mu zima. Nechtělo se mu nikam daleko jít, protože cítil, že je nachlazený. Usmyslel si, že půjde zpět do Kounic, ale tentokrát do hospody. Byl čas draní peří. Čekal tedy, až celá vesnice usne, a kolem půlnoci se dvorem dostal do hospody. Pes ho znal, tak ani moc neštěkal. Jeho obdivovatelka a někdejší další milenka, Maruš, ho přivítala, a protože v hospodě už nikdo nebyl, pozvala ho do tepla kuchyně. Přes den se pohyboval na půdě a na noc, když odešli všichni hosté, se stěhoval za hospodskou. Proti vlezlé zimě venku mu to tady připadalo jako v nebi. Zde byl zase na chvíli normálním člověkem. Tady zapomínal na všechny útrapy, na válku, na hlad a zimu, a o to víc chtěl užívat života. Tady se mu vracela dobrá nálada, a protože věděl, že je to jen na chvilku, tím s větším požitkem vychutnával teplou postel vedle kypré Maruš. Bylo to ale příliš krásné, než aby to mohlo trvat stále. Také do hospody přišlo dost lidí a on se bál, aby se nějak neprozradil. Byl zde už několik dní. Jednoho dne přiběhla hostinská na půdu, že lidé viděli projet vesnicí gestapo. Nic se nedělo, auto vsí jen projelo, ale Drásal ztratil klid. Sotva se setmělo, vydal se s ranečkem jídla do lesa. Umínil si, že půjde co nejdál, kdyby ho náhodou gestapo hledalo.

Byla půlka prosince, schylovalo se k Vánocům. Před několika dny napadl sníh a Drásal se děsil, že ráno někdo půjde po jeho stopě. Mrzlo, foukal studený vítr, ale naštěstí zase

začal padat sníh. Brodil se sněhem po lesních cestách a cítil, že bude mít brzo promočené boty. Ke komu jít? Což o to, jídlo mu dá každý z jeho dobrodinců, ale kde může zůstat aspoň na pár dní? Kdo bude ochotný tolik riskovat? Navíc to nemůže být někdo, kdo má děti. Ty by ho mohly prozradit. Rozhodl se, že zkusí štěstí u svého kamaráda legionáře, Františka Čecha v Dolních Dubňanech.

Sotva vyšel v lese na mýtinu nebo otevřenou cestu, sněhové vločky ho ve větru nemilosrdně bodaly do obličeje. Po silnici by se mu šlo líp, ale ze strachu se raději brodil sněhem po zavátých lesních cestách. Sníh mu promáčel boty a studený vítr profukoval jeho oblečení.

Už na podzim přechodil jedno nachlazení. Deka, kterou stále nosil při sobě, proti chladu dávno nestačila. I když v kounické hospodě spával v noci v teplé posteli, celodenní pobyt na studené půdě mu zdraví nepřidal. Vzpomínal na tvrdé podmínky v Rusku, ale tenkrát mu nebylo 62 let, ale o 25 míň. Promrzlý se trmácel metelicí a šel už jako stroj. I když se nezastavoval a stále se pohyboval, bylo mu zima. Šel už asi dvě hodiny.

Čechův domek stál téměř uprostřed vsi u samé silnice. Měl tak nízko okna, že by jimi bylo vidět až do světnice. Od silnice ho oddělovala jen úzká zahrádka. Celá vesnice už spala. A pokud někde svítili, nebylo to přes přísně střežené zatemňování oken a sněhovou metelici vidět. Když stanul u okna, bylo zalepené nafoukaným sněhem, jakož i vchod do síňky. Všude bylo tma, nikde žádné světýlko ani živé duše. Zaklepal na okno. Za chvíli se za dveřmi ozval mladý hlas:

„Kdo je?“

„To jsem já, Karel Drásal, nadlesní z Čermákovic.“

„Zavolám tatínka.“

„To jsem já, Františku. Otevř mi, prosím tě! Je mi hrozná zima.“

„Pojď dál! Já tě nepoznávám.“

„Jdu z Kounic. Dneska tam jezdilo gestapo. Bojím se, abych někoho nepřivedl do neštěstí. Mohl bych tady nějaký den zůstat?“

„Jen pojď dál! Tady tě teď nikdo hledat nebude. Vždyť je venku hotová sibérie.“

Když ze sebe Drásal setřásl sníh a vyzul promočené boty, přinesl mu hostitel slivovici.

„Dej si pro zahřátí,“ a pan Čech honem podával svému kamarádovi štamprli a jeho žena šla rychle vařit čaj.

„Místo na spaní máme jen v ložnici u mladých,“ prohlásil starý pan Čech a mladý hned dodal:

„Nám to vadit nebude, pane Drásal, místnost je dost velká. a je tam volná postel.“

„To víš, Karle, domek má jen dvě světnice a kuchyň. Přes den se stejně všichni zdržujeme v kuchyni.“

Mladá snacha pana Čecha ustlala hostovi postel a Drásal, který se klepal zimou, se tam uložil. Po chvíli s ním zimnice přímo lomcovala. Když se zahřál, měl horečku čtyřicet. Dávali mu studené zábaly a horký čaj.

„Měli bychom ráno poslat pro doktora. Co kdyby umřel?“

„To nemůžeme. Lidi by se ptali kdo u nás stůně. A taky nevíme, jestli by se doktor někde neprořekl. To by pak byl konec s náma se všema i s ním. Zkusím ho léčit tak, jak jsme to dělali v Rusku,“ prohlásil pan Čech.

„Vypadá to na zápal plic. Těžko dýchá a pokašlává.“

Dávali mu zábaly, hodně čaje a 3x denně před jídlem štamprli slivovice. Pod hlavu dostal 3 polštáře, aby na posteli skoro seděl. Na třetí den teplota začala klesat a už nestoupala. Nemocný dostal i chuť na jídlo. Teprve teď si všimnul, že kromě mladých manželů leží v postýlce vedle mladé matky i malé dítě - holčička. Když se vzpamatoval, děkoval celé rodině:

„Nikdy vám to nezapomenu. Zachránili jste mi život."

Přišly Vánoce.

„Letos k nám nesmíme nikoho zvát. Letos budeme chodit na návštěvy jen my," prohlásila stará paní Čechová.

Nemocný se z ložnice nehnul. Mladí se v ní přes den také nezdržovali. Malou dcerku si brali do kuchyně, takže si dva staří vojáci - legionáři, mohli v klidu vzpomínat a povídat.

Psal se rok 1942. Pan Čech přinesl staré mapy Ruska a oba sledovali postup fronty. Německá vojska právě dostávala u Stalingradu na frak a oba bývalí vojáci odhadovali, kdy asi válka skončí.

Čechovi měli jenom asi 30 měřic polí, ale při uskrovnční to uživilo je i dalšího strávníka. Pan Čech si považoval za čest, že může něco šlechetného vykonat, že může něco pro svého kamaráda udělat. Byl vychován masarykovskými a křesťanskými mravními zásadami a ideály. Pomoc kamarádovi vlastně nepovažoval za oběť, ale za povinnost. Spolu si oživovali vzpomínky na Rusko a na nekonečnou Sibiř. S nostalgií vzpomínali na překrásná japonská města. Hlavně na Nagasaki.

„Vzpomínáš, jak tam po městě chodili bílí jeleni?"

„A jak nás křtili na lodi, když jsme se plavili přes rovník?"

„Ale nechtěl bych to znova prožívat. V tom Rusku jsme si nebyli jisti životem."

„Jó, to bylo slávy, když jsme se vrátili..."

„A vidíš, já jsem teď k vůli tomu nemohl mít ani jako hajný žádnou zbraň. Ani brokovnici. A vlastně, kvůli tomu nařčení, že jsem si schoval zbraně, se teď musím schovávat. Ještě dobře, že mám tebe, kamaráde! Přijali jste mě, zachránili mi život, živíte mne. A co víc, riskujete své životy. Doufám, že až skončí válka, že vám to budu moct nějak splatit."

„Ty „legie" nás naučily soudržnosti. Je to povinnost pomoct jeden druhému. A o nějakém splácení nemluv! Teď je nejdůležitější, aby se o tobě nikdo nedověděl a abychom přežili."

5.

Venku se s jarem oteplovalo. Lesník Drásal si v Čechově světnici s hustými záclonkami na okně představoval, jak jarní vítr vysušil blátivé cesty a jak se svahy a stráně kolem Rokytné začaly zelenat rašící trávou. Zatoužil po lese a po domově. Také mu už bylo trapné tak dlouho sdílet jednu světnici s mladými manžely. Když se oteplilo, vzal si zase svou deku, raneček s jídlem a ve tmě večera se vydal do lesa. Po dlouhé době zamířil k domovu. Když se kolem půlnoci na jejich dvorku rozštěkal pes, velmi rychle ho jeho známý hlas utišil. Důvěrně známé prostředí, děti, pes a celý jeho dům - to všechno na jeho duši působilo jako hojivý balzám, ale současně ho to bolestně rozteskňovalo. Jeho milenky? To byla jen náplast, při níž na chvíli zapomínal na svůj osud štvance. Ani žena mu nic nevyčítala a děti byly rády, že po dlouhé době mají otce zase doma. Věnoval se jim jako nikdy a dával jim rady do života. Nejstarší syn lesníka Drásala už měl svou rodinu v Brně. Dcera pracovala u místního statkáře. Bylo jí už 22 let. Nejmladšímu dvanáctiletému synkovi otec nejvíc chyběl. Od ženy se také dověděl, že je hodně podporují další dva jeho kamarádi - legionáři, malíř Diviš a příležitostně i další lidé.

„Kdyby nebylo jich, neměli bychom někdy co jíst. Ale oni všichni mi občas přinesou nějaké maso a mouku, takže hladem nejsme."

Lesník Drásal risknul dokonce zůstat celou noc doma a po dlouhé době spát ve své ložnici se ženou. K ránu zase zmizel v lese.

Dokud měl jídlo, zdržoval se v lesích. Pokud byly noci teplejší, spával v senících, či stodolách svých příznivců, které střídal, aby u nikoho nebyl dlouho. S přibývajícím teplem pookřával a vracela se mu jeho odvaha a troufalost, hraničící až s fanfarónstvím. Zvláště, když četl noviny. Němci od Stalingradu ustupovali a fronta se pomalu ale jistě přibližovala. Jen si toužebně přál, jako každý, aby Rudá armáda postupovala co nejrychleji.

„Musím vydržet až do konce a neudělat fašistům tu radost, aby mne chytili," říkával svým příznivcům.

Tajná policie - gestapo, však nezapomněla. Navíc někdo četníkům udal, že viděl Drásala na lávce, vedoucí ke Vránovu mlýnu v Tavíkovicích. Potom zase, že ho někdo viděl v lese u Litovan a Přešovic.

Jednoho dne dostal starosta Litovan od četníků příkaz, že má na příští ráno sezvat všechny muže z obce, aby jim pomohli chytit nebezpečného lesníka, nepřítele Říše. Na pole ať nikdo toho dne nechodí! Drásal se skutečně v těchto dnech zdržoval mezi Přešovicemi a Litovanami. Neměl ho kdo varovat. Spal na stráni, když pojednou uslyšel hlasy. Utíkal, co mu nohy stačily. Četníci pozorovali údolí dalekohledy. Toho si byl vědom. Běžel tedy spíš po okraji lesa u vrcholků strání směrem k Tavíkovicím. Údolím podél řeky by se mu běželo líp, ale na rovinatých loučkách by se stal dobrým terčem. Sem - tam uslyšel vypálit i ránu, jak četníci zamířili do křoví, kde se něco podezřele pohnulo. Ale odnesl to jen nějaký srnec.

Drásal běžel, co mu nohy stačily. Pojednou se ocitnul na kraji pole ležícího mezi lesy, na Janově nivě, blízko cesty z Tavíkovic do Šemíkovic. Toto pole patřilo jeho příbuzným, Kopečkům ze Šemíkovic. Měl štěstí. Na poli zrovna nakládal suchý jetel jeho bratránek Rudolf. Drásal se zaradoval. Udýchaný doběhl k vozu a v rychlosti jen řekl:

„Honí mě. Uspořádali na mě hon. Blíží se sem. Jsou mně v patách, ale neviděli mě."

„Tak honem, lehni na vůz," přikázal Rudolf Drásalovi. Potom ho rychle zaházel jetelem.

„Nechej si někde díru na dýchání, ať se nezadusíš," poručil mu Rudolf a pomalu s vozem popojížděl od hromádky k hromádce. Naložil menší fůrku. Na poli zbyly všeho všude ještě tři hromádky, ale nechtěl se tam už déle zdržovat také k vůli Drásalovi. Nechtěl na něj tolik jetele nakládat. I když je jetel suchý, má dost velkou váhu. Kravičky budou mít co do kopce táhnout, i když mají menší fůru.

Vyjel z pole na silnici k Šemíkovicím. Ještě hodný kus cesty musel jet lesem. Tu vidí honce a četníky, jak se z levé strany lesa blíží k silnici. Krve by se na něm nedořezal. Nohy se pod ním podlamovaly a měl jen obavy, aby se ho na nic neptali, protože by určitě poznali, že má strach. Srdce mu bušilo jako zvon. Snažil se vypadat klidně. Držel se vozu a kráčel pomalu vedle něj. Do kopce se snažil trochu kravičky pobízet. Pozdravil se se známými chlapci z Litovan a se skloněnou hlavou kráčel vedle vozu stále stejným tempem dál. I když četníci a honci už dávno přešli silnici a pokračovali lesem vpravo od silnice, stále měl pocit, že ho někdo pozoruje. V duchu si vybavoval situaci, kdyby byli četníci začali fůru propichovat puškami nebo kdyby mu poručili ji rozházet.

„Pánbůh zaplať, šťastně jsme projeli," ulehčeně si Rudolf vydechl, když za sebou zavřel vrata do dvora. Vypřáhl krávy, a když šel kolem vozu, sehnul se a zeptal se:

„Dýcháš ještě? No, chvilku to ještě musíš vydržet!"

„Dýchám. Ale neřekl bys, jak je ten suchý jetel těžký."

Rudolf uvázal krávy ke žlabu, dal jim napít a zamknul vrátka. Jeho bratr Tonda se divil, proč naložil tak malou fůru, když by se na vůz bylo vešlo všechno.

„ Pole je daleko a kvůli trošce jetele se tam bude muset jet znova."

„Uvidíš!" Potom oba rychle házeli vikýřem jetel na půdu, aby co nejdřív uvolnili z Drásalova těla břemeno.

„Tak teď jsem zase po druhé na světě," prohlásil Drásal, když seskočil z vozu a u studny se opláchnul proudem studené vody. Teta Kopečkova mu zatím připravila něco k jídlu.

Rojnice honců došla ke Kounicím. Potom se honci vraceli domů, do Litovan. Chlapi se celé akci usmívali, protože i kdyby Drásala viděli, žádný by četníky neupozornil. Někteří v duchu nadávali, co mohli na poli udělat práce, a takto celý den promarnili.

Hned na druhý den vyhlásili četníci stejnou akci v lesích kolem Rokytné, patřících obcím Tavíkovice, Horní Kounice a Čermákovice. Obecní posel ve všech obcích večer vybubnoval, že se všichni muži od 18 do 60 musí příští den ráno shromáždit na náměstíčku, odkud se půjde hledat do lesů uprchlý nepřítel Říše, Drásal. Kdo má psa, může si ho vzít s sebou.

Ráno se sešlo na návsi asi 40 mužů. Čekali, až přijedou četníci. Starosta musel zapisovat účast. Potom četníci přidělovali nad mapou úkoly.

„Každé zatajení informace se trestá!"

Celé hemžení na návsi pozoroval z okénka ve štítě kounické hospody sám pronásledovaný. Kdyby mohl, hlasitě by se rozchechtal gestapákům do tváře. I když si byl vědom toho, že ho lidé příliš v lásce neměli, v duchu ručil za to, že ani jediný z těch strýců ani mladých chlapců by ho neprozradil, kdyby ho náhodou zahlédl. I když každý měl z Němců strach, nenávist k nim, okupantům, byla v národě oprávněně veliká. Oni začali válku, oni zavírají nevinné lidi, oni chtějí zlikvidovat celý národ.

Když se náves vyprázdnila a četníci i honci zmizeli v lese, chtělo se mu křičet na celou ves:

„Lidi, já jsem tady, já ještě žiju! Mě nedostanou!“

Uvědomoval si, že už dvakrát jen tak tak unikl smrti. Komu tak na mně záleží, že mám při vší té smůle tolik štěstí? Vždyť já jsem kromě ženských neměl nikoho rád. A teď mi všichni pomáhají přežít. A zadarmo. Bez nároku na odměnu nebo nějaké revanšování. Z hloubi svědomí se ozývalo cosi jako :

„To všem těm lidem, kterými jsi pohrdal, bys měl poděkovat. Živí tě, chrání tě, pomáhají ti, ba dokonce i pytlák. Nikdo tě zatím neprozradil! Važ si toho a děkuj Bohu!“

Po obou nevydařených honech na Drásala se ve vsi začaly ozývat i takové hlasy, co že z toho všeho bude. Co gestapo a četníci podniknou teď? Co když na to doplatí všichni? Největší strach měli lesníci, protože o těch gestapo předpokládalo, že svému bývalému nadlesnímu nejvíc pomáhají.

Geheimstaatspolizei - tajné státní policii - gestapu, se celá záležitost s Drásalem přestávala líbit. Co je to za pořádek, aby je už víc jak rok vodil za nos a někde se jim vysmíval a třeba připravoval ozbrojené povstání? Český národ je určen k likvidaci a poněmčení. Musíme nad ním vyzrát! A celou záležitost začali řešit s pověstnou německou důkladností.

Už na podzim ve dvaačtyřicátém roce přijelo jednoho podzimního dne k nadlesnímu Slivoňovi auto. Byli v něm dva elegantně oblečení pánové a představili se jako bankovní úředníci z Brna. Projevili přání, že by se rádi zúčastnili podzimního honu.

„Ale to musím ohlásit, pánové, na okrese.“

„Jistě, samozřejmě. Nechceme vám dělat problémy. To víte, jak dnes něco není podle předpisu, hned po tom jdou kontroly a jsou z toho problémy. My vám žádné těžkosti nechceme způsobit.“

Hon proběhl bez problémů a po něm byla hostina. Na válečné období nezvykle dobře se tam jedlo i pilo. Při družné zábavě zavedli „bankovní úředníci“ řeč i na politiku. Severně od Brna prý existuje ilegální skupina a hledá další lidi, kteří by chtěli ilegálně pracovat. Skupina chce svou činnost rozšířit dál k rakouským hranicím. Znají člověka, který by dělal spojku s novým členem, ochotným ke spolupráci.

„Nevíte o někom?“

Pánové byli milí, přívětiví a opatrní. Nadlesní Slivoň chvíli přemýšlel, jestli jim může důvěřovat. Co ti toho věděli a napovídali proti režimu! Jak říkali, měli informace z vyšších míst. Pohybují se ve finančním světě, tak vědí, jak to s Třetí říší vypadá, jak to jde z kopce...

Ti dva pánové z Brna potom častěji přijížděli na návštěvu do vesnice. Později tam v létě jezdily i jejich rodiny. K nim později přibyly do některých rodin německé děti, prý aby se zase české děti snadněji naučily německy. Německé děti jezdily i ke Kašparům. Aspoň nás nebude gestapo podezřívat z protistátní činnosti, říkali si v duchu.

Už víc jak rok tajná policie bezvýsledně pátrala po Drásalovi. Ten přes léto střídal své dobrodince a na zimu se zase uchýlil ke svému kamarádovi Františku Čechovi do Dolních Dubňan. Drásal se svým kamarádem tajně poslouchal zakázanou rozhlasovou stanici Londýn. Tam upozorňovali obyvatele Moravy na dva konfidenty brněnského gestapa, kteří mají krycí jména „Johan Velký“ a „Johan Malý“. Operují prý na jihozápadní Moravě v souvislosti se vznikem partyzánských skupin.

Drásal důvěřoval všem lesníkům a lidem, kteří mu pomáhali. Nejvíc věřil tulešickému zahradníkovi, kde také často přespával, a nadlesnímu Slivoňovi. Těm se také nejvíc se vším svěřoval a radil se s nimi o svých dalších plánech. Uvěřil proto nadlesnímu Slivoňovi, když mu tvrdil, že zná dva Brňáky, kteří mají spojení s ilegální skupinou a hledají spolupracovníky. Jsou prý schopni sehnat i falešné osobní dokumenty.

„Jestli se rozhodneš pro spolupráci s nimi, dej mi vědět! Časem bych to přes ně zařídil. Možná, že by bylo lepší, kdybys přímo řekl, kde byste se sešli. Prý by tě v Brně zavedli ke členu té skupiny. Dostal bys tam falešný občanský průkaz. Prý mají v plánu dostat se s falešnými dokumenty přes Rakousko do Švýcarska."

Drásal už delší dobu přemýšlel o zapojení do nějaké odbojové skupiny. Přes bratry Pelánovy z Kašparova mlýna vzkázal i mladému Kuchaříkovi z Litovan, který utíkal před gestapem a také se skrýval v lesích, zda by s ním nechtěl založit partyzánskou skupinu. Ten však nikomu nedůvěřoval a raději se až do konce války skrýval sám.

Skoro dva roky žil Drásal u Čechů. Přes léto si vyprošoval kus žvance u celé řady dobrodinců. Myslel si: blíží se konec války. Je jasné, že gestapo po mně bude pátrat dál. Už o mně ví spousta lidí. Co když mně někdo prozradí? Měl bych z tohoto kraje zmizet... Byl si vědom toho, že všechny své dobrodince by mohl přivést do neštěstí, kdyby byli prozrazeni. Riskne útěk přes hranice. Souhlasil s návrhem svého přítele Slivoně.

„Že jsem u Čechů v Dubňanech, to víš. Ať mi vzkážou, kam mám přijít."

Za několik dnů zastavilo před Čechovým domem auto. Vystoupili z něj dva páni v civilu. Klepali, ale když nikdo neotevřel, tak zase odjeli. Po nějakém čase přijeli znovu. Čechovi zase nebyli doma, byli na poli.

Jednou časně zrána, na začátku června roku čtyřicátého čtvrtého, zaklepali opět oni dva pánové na dveře. Když jim Čechovi otevřeli, chtěli mluvit s panem Drásalem. Řekli mu, ať se obleče na cestu. Když vyšel na dvůr, vyfotografovali ho. Na nové doklady prý potřebují jeho fotografii. Sdělili mu, že se teď musí dostat do Ivančic a odtud pojedou nákladním vlakem do Brna. Osádka vlaku že o všem ví. V Brně prý mu připraví potřebné dokumenty a za několik dní se mohou vydat na cestu k hranicím. Drásal se oblékl a všichni tři odešli. Za vsí u lesa stálo auto. Nasedli do něj.

Když Drásal vystoupil z auta před ivančickým nádražím, čekali na něj za rohem už dva další agenti, kteří ho hned chytili a srazili k zemi. Potom ho odvezli do jihlavské věznice.

6.

Za několik dní po Drásalově odchodu, jednoho červnového večera roku 1944, zaklepal někdo u Čechů na okno. Byl to český četník z Dukovan.

„Co nejdřív odejděte do lesa! Zítra má pro vás přijet gestapo."

Do dvou hodin v noci si obě Čechovy rodiny chystaly jídlo a oblečení na pobyt v lesích. Mladá paní Čechová byla v šestém měsíci těhotenství. Svou dvouletou dcerušku zabalila a ve spánku odnesla ke své matce na druhý konec vesnice.

„Kdy tě zase uvidím, děťátko moje?" plakala, když se s ní loučila.

Se dvěma narychlo sbalenými kufry, ranci a taškami odešli potom mladí i staří Čechovi do lesa. Doprovázel je mladší bratr paní Čechové, pan Stanislav Chvátal. Když na druhý den přijelo gestapo, našli prázdný dům. Celé hospodářství zůstalo opuštěno. Dobytek tedy chodil krmit bratr staré paní Čechové. Gestapo potom přijelo ještě dvakrát, ale Čechovy doma nikdy nenašlo.

Pan Stanislav Chvátal byl narozený v roce 1921. Celý tento ročník musel nastoupit na práci do Říše. Od nuceného nasazení ho zachránilo to, že pracoval na statku německého majitele. Obec Dolní Dubňany se totiž nacházela v prvním pásmu, které mělo být podle plánu Karla Hermana Franka postupně poněmčeno. První poněmčovací pásma se nacházela těsně vedle čistě německého území. Tím bylo v tomto kraji pohraničí, které v roce 1938 Němci zabrali i s Moravským Krumlovem. Z obcí v prvním pásmu vystěhovali z několika statků sedláky a do jejich domů přišli Němci z rumunské Besarabie. V Dolních Dubňanech to byla rodina Tručkova a Hoškova. Podobně vysídlili i v Dukovanech 4 české rodiny a do jejich domů se nastěhovali besarabští Němci. V další obci, v Tulešicích, vznikl na zámku „Lebensborn". Tam bydlela mladá německá děvčata – „Arbaitsmädchen". Ta měla za úkol těšit německé důstojníky, kteří sem za odměnu jezdili z fronty na dovolenou. Všechny dívky byly blondýnky a byly vybírány podle přísných kriterií, aby mohly rodit čistě arijské děti. Pan Chvátal, který pracoval v Dubňanech na statku, vozíval někdy do tulešického zámku brambory, zeleninu nebo poražená prasata. Protože byl pohledný mladík a uměl německy, některé dívky se s ním tajně dávaly do řeči. Byla mezi nimi i Regina, hezká dívka z českého pohraničí. Mluvila dobře česky. Říkala mu, že byla nábožensky vychována a hnusilo se jí řemeslo, která musela vykonávat. Ta ho upozorňovala, aby nic podezřelého nikdy neříkal, že je tam víc děvčat, která česky rozumí. Vyprávěla mu, že je tam proti své vůli a že děvčata po 14 dnech zase odvezou a přivezou další, aby neměla možnost seznámit se s místními lidmi. A také mu prozradila, že když některá dívka otěhotní, odvezou ji do Německa. Až se dítě narodí, ujme se ho nějaká bezdětná rodina nebo domovy, které z těchto dětí mají vychovat příslušníky zaručeně čisté arijské rasy.

Ve dne pan Chvátal pracoval na statku u Němce a každou druhou noc nosíval oběma Čechovým rodinám do lesa jídlo. Ti se ponejvíce zdržovali v křoví a akátí nedaleko obce Rybníky. Zatímco mladí celý den i noc žili a spávali v lese, staří se časem chodili vyspat na půdu do prvního domku ve vsi, k Tuzům. Tuzovi byli příbuzní paní Čechové. Po vesnici se vyprávělo, že se Čechovi dostali někam do ciziny. Zatím matka paní Čechové pekla chleba pro dvě rodiny. Polovinu nosila péct k pekaři a polovinu pekla doma, aby to nebylo nápadné. Někdy měli uprchlíci jídla dost, že jim v lese plesnivělo, někdy, když se pro práci a únavu k nim pan Chvátal nedostal, měli hlad. Často ale mívali žízeň, protože nikde žádná studánka nebyla. Po dešti někdy pili vodu i z kaluží. V srpnu nastaly chladné noci. To už byla paní Čechová v osmém měsíci těhotenství. Trápila ji zima a nachlazení. Nejhorší byly

deště a oni se neměli kam ukrýt. Museli čekat, až na nich šaty uschnou. Jednou v noci už nebylo možné spát v lese. Vydali se tedy na noc na půdu ke svým příbuzným, k Tuzům. Zdržovali se tam i ve dne. Odtud se mohla paní Čechová dívat poodkrytou taškou ve střeše na svou dcerku, kterou ji před dům někdy přivedla její matka. Tehdy se jí slzy řinuly z očí a chtělo se jí za dcerkou rozběhnout a zavolat na ni. Ale nemohla ohrozit další životy.

Pomalu se přibližoval den porodu. Konec srpna a celý měsíc září žila na půdě. Přemýšlela, co udělat. Potom se rozhodla, že déle už tu nezůstane. Stejně musí zavolat porodní bábu, až na ni přijde její těžká hodinka...

1. října se dostavily porodní bolesti. Vrátila se tedy domů. Přišla s ní i babička - stará paní Čechová. Po překonaných nachlazeních byl porod velmi těžký. Zkušená porodní babka si poradila tak, že rodičku posadila nad kbelík s horkou vodou. Po velké námaze přišla na svět malá Jiřinka...

I její otec byl na dcerku zvědavý, tak se na ni přišel podívat. Do lesa se už nevrátil. Chtěl být u své rodiny. V lese zůstal jen starý pan Čech, který brzy přešel k partyzánům. Nic se nedělo a Čechovi si mysleli, že když starý pan Čech není doma, že jim dá gestapo pokoj, protože domek byl psán na starého pana Čecha a hajný Drásal byl nakonec jeho hostem.

Tajná policie - gestapo - však pracovala s německou důkladností a důsledností. Při krvavých výsleších vytřískávala ze svých obětí, včetně hajného Drásala, jména těch, kteří mu pomáhali. Po válce říkal, že se divil, odkud jména těch, co mu pomáhali, znali a po něm chtěli jen potvrdit, že je to pravda. Marně přemýšlel, odkud gestapo tyto informace mělo.

Koncem listopadu dostali Čechovi oznámení, že se mají 6. prosince 1944 všichni dostavit do budovy Oberlandratu v Jihlavě k výslechu. Tam se při křížovém výslechu s Drásalem setkali.

„Znáte tohoto člověka?"

„Ne, neznám, nikdy jsem ho neviděla." odpovídala paní Čechová s dítětem na rukou.

„Ale Aničko, vzpomeň si, vždyť jsem u vás bydlel a dokonce s vámi spával v ložnici," snažil se Drásal pomoct vyslýchaným, aby nic nezapírali a zbytečně se nenechávali trýznit, protože gestapo všechno vědělo. Kdyby jim mohl říct, že on žádná jména neprozradil. Ale paní Čechová stále tvrdila, že ho nikdy neviděla. Pojednou začalo dítě plakat. Řekli jí, že může odejít. Potom přišel na řadu její muž. Jí se na pokyn nějakého velitele ujal česky mluvící policajt a vyvedl ji ven. Řekl jí:

„Jste první člověk, kterého vyvádím stejnými dveřmi, kterými přišel. Jste volná. Zapamatujte si to! Dnes je Mikuláše. To máte asi od něho dárek."

Babičku Čechovu uvěznili na Cejlu. Když ji převáželi do Brna viděla se ještě naposled se synem a stihla mu dát svůj balíček s jídlem. Po 14 dnech se vrátila domů. Mladého Čecha uvěznili.

A zatýkání pokračovala. Gestapo přijelo do Čermákovic k hajnému Kašparovi. Chtěli vědět, kde se synem zakopal zbraně.

„ Žádné zbraně nemám," bránil se hajný.

„ Všechno víme. Vždyť si je k vám Drásal schoval," tvrdili vyšetřující.

„Není to pravda." Gestapo odvezlo hajného Kašpara i jeho syna.

Postupně přišla řada na další, kteří Drásalovi pomáhali. Brzy přijeli pro pana Karla Slámu z Horních Dubňan. Obvinili ho, že zakopal s hajným Kašparem zbraně. Paní Slámovou neodvezli, i když nosila Drásalovi jídlo.

13. listopadu 1944 přijeli pro manžele Denkovy z Horních Dubňan. Drásal u nich občas spal a paní Denková mu nosila do lesa jídlo. Denkovi měli 3 děti. Nejstarší dceři bylo 17 roků, když zůstala s mladšími sourozenci i přes Vánoce sama. Naštěstí s nimi ještě žil dědeček. Paní Denkovou věznili 10 týdnů. Potom ji propustili.

Gestapo odvezlo také Františka Kopřivu, listonoše z Tulešic. Další přišel na řadu Drásalův bratranec ze Šemíkovic, Rudolf Kopeček, s manželkou. Ta se po čase vrátila z Kounicových kolejí. Po kraji se hned rozkřiklo, koho zase odvezli. Všude vládl strach. Všichni Drásala proklínali.

V listopadu byl v Rešicích hon. Čeští četníci varovali lesního dělníka Šárošiho a Oldřicha Vystrčila. Prý se na ně gestapo vyptávalo. Ti dva se už z honu nevrátili a skrývali se v Bendově mlýně u Rešic u hajného Adolfa Opálky. Zanedlouho zavřeli i hajného Opálku pro stýkání s Drásalem. Strach padl i na ostatní členy Opálkovy rodiny, protože všichni Drásala podporovali. Pro nedostatek důkazů však po čase hajného Opálku propustili. Zanedlouho byl předvolaný na četnickou stanici do Rouchovan znovu. Nedostavil se tam však. Skrýval se v lesích a u Lapešů ve vesnici Kordula u Moravského Krumlova. Stíhaní Šároši a Vystrčil se uchýlili k paní Marii Opálkové přímo ve vsi. Když četníkům Šároši utekl, zatkli a uvěznili jeho ženu. Při výslechu v Hrotovicích jí vyrazili zuby. Po třech týdnech se vrátila. Vasil Šároši přešel zatím k partyzánům do mohelenských a stropešínských lesů kolem řeky Jihlavy.

Před gestapem utekl do lesů i Jan Procházka z Dalešic. Jeho zaměstnáním byla rozvážka benzínu. Přesto, že se s Novákem podílel na udání Drásala, později mu také nosíval jídlo. Když jednou vznikl v Dalešicích požár, přispěchal ho do vsi pomoct uhasit. Při požáru ho gestapo zatklo. Cestou se mu však podařilo v budějovickém lese utéct. Potom se ponejvíc skrýval u Lapešů v Kordule.

Gestapo odvezlo i Vespalcovy z Rybníků, otce se synem. U Vespalců se Drásal neskrýval dlouho. V Rybníkách někdy přespával i za vsí v kapličce na hřbitově.

Nastalo jaro roku 1945. Přišlo brzy. Teplé sluneční paprsky a jasná zeleň dodávaly každému dobrou náladu, umocňovanou navíc blížícím se koncem války. Přes den bylo slyšet dunění a výbuchy bomb z náletů na Brno a střelbu blížící se fronty. Ještě před Velikonocemi přišel do Kašparova mlýna z četnické stanice z Rouchovan četník s obsílkou, že se mají oba bratři Pelánové dostavit na četnickou stanici.

„Co nám chtějí, nevíte?“

„Měli byste být opatrní,“ prohodil četník, ale víc nenaznačil.

„Chlapci, nechoďte tam, mám takové divné tušení,“ prosila je jejich matka.

„Nic jsme neprovedli, nemáme se čeho bát,“ prohlásil starší.

Vždyť celou válku dávali pozor na černé auto, které se z času na čas objevovalo v zátočině nade mlýnem a odtud pozorovalo dění ve mlýně. Kdyby někdo z auta vyšel, okamžitě by utíkali do svého úkrytu za řekou. Tam by je nikdo nenašel. Ale z auta do mlýna nikdo nešel. Všechny kontroly na mlecí povolení vždycky dopadly dobře. Bratři se domnívali, že na konci prohrané války, kdy je fronta téměř na dostřel, jim už Němci nemohou nic udělat.

„Ale šelma obvykle nejvíc kope, když dodělává,“ prohlásila jejich matka. Přesto se oba synové vydali lesní pěšinou do Rouchovan. Šli jen tak nalehko, že se do večera vrátí.

A toho dne stroje ve mlýnici přestaly klepat a celé údolí utichlo.

7.

Konečně přišel květen roku 1945. Válka skončila. I příroda si na oslavu míru toho roku nějak pospíšila. Všude kvetly šeříky už začátkem května a v Praze stavěli barikády z rozkvetlých kaštanů. Lidé vítali rudoarmějce a samou radostí si padali do náručí a vzrušením plakali. Všude panovala revoluční radostná nálada. Lidé strhávali německé nadpisy, tabule a plakáty. Po hlavních silnicích se na tancích, vozech a na koních valilo vojsko Rudé armády a před nimi prchaly roztříštěné jednotky německého vojska. Po nějaké době se směrem k německým hranicím zase stěhovaly odsunuté německé rodiny z poněmčovacích pásem a z pohraničí a zpět se vracely české rodiny, které fašisté z pohraničí na začátku války vyhnali.

Konec války však byl radostný pro toho, kdo nikoho ve válce neztratil, a smutný pro ty, jejichž blízcí se nevraceli. Celé dlouhé týdny četli v československém rozhlase jména pohřešovaných.

Mezi prvními se vrátil domů starý pan Čech. Celou zimu strávil ve skupině partyzánů v mohelenských lesích na řece Jihlavě. V lesnatém hlubokém údolí přepadávali auta, která vezla z vesnic zásobování pro armádu, a zabraňovali Němcům odvádět selské koně do armády. Když se blížila fronta, přidali se partyzáni k Rudé armádě.

Z lesů se vrátil domů do Rešic i pan Vystrčil, kterému se v budějovických lesích podařilo gestapu utéct, a pan Vasil Šároši. Ten měl rozbolavěné nohy od neléčených omrzlin.

Brzy po válce se objevil pan Karel Sláma z Horních Dubňan. Byl obviněn z toho, že zakopával s Kašparovými zbraně. Proto byl zařazen jako RU, což znamenalo určen k likvidaci. Vyprávěl, jak je při výslechu v Jihlavě lesník Drásal přesvědčoval, aby se přiznali, když zapírali, že ho znají. Z Jihlavy ho odvezli do Kounicových kolejí v Brně, odsud do Dachau, potom do Dreisteinu a Flossenburku. Tam mu naočkovali skvrnitý tyfus, takže ani ne měsíc po návratu domů zemřel. Bylo mu 40 let. Zbyli po něm dva synové.

Začátkem června byla v Tulešicích pouť. Po dlouhých pěti letech ticha a zákazu tanečních zábav zazněla opět dědinou dechovka a staré valčíky a polky zvaly do kola mladé i staré. Celá vesnice tančila na návsi. Tu najednou po silnici od Moravského Krumlova přichází podivný poutník - malý, hubený, vysušený chlapík. Ošuntělý kabát na něm přímo plandal. Kostra, potažená kůží...

„Co je to za žebráka?" - ptali se lidé jeden druhého.

„Lidi, copak mě nepoznáváte?"

„Vždyť je to listonoš Kopřiva," zvolal kdosi.

Všichni se hned kolem něho shlukli. Jestliže býval vždycky drobný, teď z něj bylo hotové tintítko. Ale humor neztratil. Radost, že přežil, přímo z jeho očí zářila. Potom vyprávěl, jak přežil „uličku smrti", kdy museli vězňové projít špalírem esesmanů, kteří je mlátili hlava nehlava. Přežil i pochod smrti. Když Američané obsadili tábor, musel zůstat na ošetřovně, až byl schopen dopravy domů. Proto přichází až měsíc po osvobození. Potom všem sdělil smutnou zprávu:

„Hajný František Kašpar, i jeho syn Josef byli zastřeleni na pochodu smrti."

A kdosi hned dodal:

„Vždyť starýmu bylo teprve kolem padesáti a Pepík měl teprve čtyřiadvacet. Chudák Liduška. Pořád doufala, že se vrátí. Myslela, že se po válce hned vezmou..."

Paní Kašparové zůstaly dvě dcery.

Nikdo z dalších vězněných se nevracel. Postupně však přicházeli kamarádi vězněných, kteří přežili, aby pozůstalým rodinám vyřídili poslední vzkazy jejich drahých.

Na pochodu smrti, když před americkou armádou hnali esesmani hladové a zubožené vězně z lágru do lágru, stříleli ty, kteří už nemohli dál. Tak skončil ve svých jedenačtyřiceti letech pan Denk z Horních Dubňan. Zůstaly po něm tři děti. Stejně starý Rudolf Kopeček ze Šemíkovic se také nevrátil. Doma po něm zbyl syn.

Z vězení se nevrátil ani pan Vespalec z Rybníků. Vrátil se jen jeho syn, značně zbídačený. Už nikdy nemohl pokračovat ve studiích, která mu přerušila válka.

Na pochodu smrti zemřeli i bratři Pelánové z Kašparova mlýna na Rokytné, které četník odvedl na gestapo pouhé dva měsíce před koncem války. Svědkové jejich smrti potom vypovídali, jak to s nimi vlastně bylo.

Po zatčení je gestapo odvezlo do Jihlavy, odtud do Kounicových kolejí, potom do Terezína a odtud do koncentračního tábora Flossenburgu a Obertraublingu. Tam „pracovali" v lomu tak, že museli těžké kameny házet dolů a potom je zase vynášet nahoru. Když se blížila americká armáda, hnali kápové ubohé hladové a vyčerpané vězně po cestách směrem na východ. Kdo na tomto pochodu smrti už nemohl, toho zastřelili. Tak zůstal někde na silnici u Mnichova ležet Bohumil Pelán z Kašparova mlýna. Došly mu síly a prosil svého staršího bratra Antonína:

„Bratře, nenechávej mne tady ležet!"

Ale jak to uviděl dozorce, bez rozmýšlení Bohumila zastřelil. Bylo to 8. dubna 1945. Zbyly po něm dvě dcerky.

Za 11 dní po něm dopadl stejně i Antonín. Po něm zůstali dva synové.

Zastřelenému Bohumilovi bylo 38 let a Antonínovi 42 let. Jistě si několikrát oba vzpomněli na svou skrýš u řeky Rokytné a na výrok matky před svým odchodem do Rouchovan, že šelma, která dodělává, nejvíc kope. Peklo, hrůzu a strach, které viděli a prožili si nikdy nedokázali ani v té nejbujnější fantazii představit.

Na výzvu v rozhlase, jestli se někdo ve vězení nesetkal s Františkem Čechem, se ozval až z Rokycan jeho bývalý spoluvězeň. Oznámil Čechově rodině, že jim jejich syna zastřelili na pochodu smrti 22. dubna 1945 na silnici mezi Řeznem a Mnichovem. Den poté, 23. dubna, je osvobodila americká armáda. Mladému Františkovi Čechovi nebylo ještě ani 30 let. Zůstaly po něm dvě malé dcerky. A jeho žena byla od svých 23 let vdovou.

Kromě listonoše Kopřivy se jako další živý vrátil z Kounicových kolejí v Brně sám bývalý čermákovický nadlesní Karel Drásal.

Jako první počin poválečné vlády bylo vytvoření revolučních národních výborů a nových okresních úřadů a soudů. Potom začalo účtování. Tak jako musely po zabrání českého pohraničí nacistickou armádou opustit své domovy tisíce rodin jen s ranečky nebo vozíčky a odejít do vnitrozemí, tak teď museli z českého území odejít všichni Němci. S nimi odcházeli i mnozí čeští kolaboranti a udavači, kteří spolupracovali s gestapem. Tak navždy zmizel před potrestáním jeden z konfidentů gestapa s krycím jménem Johan Velký, který měl zásluhu na Drásalově zatčení a pozatýkání všech jeho příznivců. Nově vzniklým soudům nastala perná práce: souzení kolaborantů, udavačů a spolupracovníků německé tajné policie - gestapa - Geheimestaatspolizei.

U soudu ve Znojmě se jako žalobci sešli pozůstalí po všech těch umučených, kteří Drásalovi pomáhali. Ti všichni žádali Drásalovo potrestání. Odsouzen byl konfident brněnského gestapa Chalupa, který byl oním Johanem Malým, na kterého už ve válce upozorňovalo české vysílání z Londýna. Nadlesní Drásal vypovídal, že se při výslechích, provázených bitím a týráním, jen divil, odkud gestapo znalo jména těch, kteří mu pomáhali přežít. Chtěli prý po něm jen doznání, že mají pravdu. Proto každému nově předvedenému při výsleších přímo říkal, aby nezapírali, že ho znají, že je to zbytečné. Říkal, že je chtěl ušetřit dalšího vyslýchání a týrání.

Po válce někteří bývalí vězňové z jihlavské věznice říkali, že Drásal pracoval ve vězeňské kuchyni, což všichni vězňové považovali za protekční místo. Jiný Drásalův spoluvězeň, pan Kundelius, zase vyprávěl, že viděl, jak Drásala mučili, aby z něj dostali jména těch, kteří mu pomáhali. Ale on prý mlčel. Drásal tvrdil, že gestapo mělo seznam všech, kteří mu pomáhali. Přemýšlel, od koho všechna ta jména znali. Podezříval ty, které gestapo nezatklo, kterým on nejvíc důvěřoval a svěřoval se jim a kteří byli ve styku s konfidenty gestapa. Jedině ti věděli o lidech, u kterých přespával a kteří mu nosili jídlo. Z galerie jeho „kamarádů", kterým věřil, tak vyvstal lesník Slivoň a snad i tulešický zahradník. Ale jak to může dosvědčit? A kdo by mu uvěřil?

Lesník Slivoň se omlouval, že naletěl těm dvěma „bankovním úředníkům", kteří hledali dobrovolníka pro práci v ilegální skupině a kterým sdělil, že takového člověka zná a ví, kde se zdržuje a kde ho najdou. A poslal je po dohodě s Drásalem k Čechům do Dubňan. Slivoň tvrdil, že vůbec neměl tušení, že jedná s konfidenty gestapa, „Malým" a „Velkým Johanem". Proti nadlesnímu Slivoňovi ani tulešickému zahradníkovi nebylo vzneseno žádné obvinění za spolupráci s konfidenty gestapa. Zato se ve znojemské nemocnici ze strachu před hanbou a odsouzením sám otrávil malíř Diviš. Za nepřítomnosti Drásala navštěvoval totiž jeho rodinu, a i když jí na jedné straně materiálně pomáhal, měl za úkol ji sledovat, hlídat a podávat zprávy na patřičná místa.

Navzdory přání všech žalobců nebyl lesník Drásal odsouzen.

Žil ve vsi jako v izolaci, v duchu všemi pohrdán. Bylo jen málo lidí, kteří byli ochotni se s ním bavit. Krátce po návratu z vězení se jednou toulal po lesích a polích. Proti němu jel na voze taženým kravičkami starý pan Denk, jehož syn zahynul na pochodu smrti. Stařík se neudržel a vzal na Drásala kosu dřív, než mu ten stačil cokoliv na svou obranu říct.

Někteří lidé Drásala odsuzovali, jiní říkali, že je problematické někoho soudit, když nikdo nevíme, jak bychom se při mučení zachovali my, a jak to vlastně bylo.

Lesník Drásal zemřel v r. 1973, ve věku 85 let.

Jména těch, kteří se z koncentračních táborů nevrátili, jsou vyryta na kamenných pomnících obětem 2. světové války v následujících obcích:

v Biskupicích: Antonín a Bohumil Pelánové,
v Čermákovicích: otec a syn Kašparovi,
v Dolních Dubňanech: František Čech,
v Horních Dubňanech: p. Denk a p. Sláma,
v Rybníkách: p. Vespalec,
v Šemíkovicích: Rudolf Kopeček.

V souvislosti s tímto příběhem spáchali sebevraždu:
p. Novák a p. Diviš z Čermákovic.

Rodina mlynáře Pelána a ostatní obyvatelé Kašparova mlýna ve dvacátých letech 20. století. Druhý a třetí zprava jsou synové Bohumil a Antonín. Foto z rodinného alba.

Fotografie Antonína a Bohumila Pelánových na pomníku v Biskupicích.

Pomník obětem 1. a 2. světové války v Biskupicích.

Pamětní deska Bohumilu Pelánovi na domu v Biskupicích, kde bydlel.

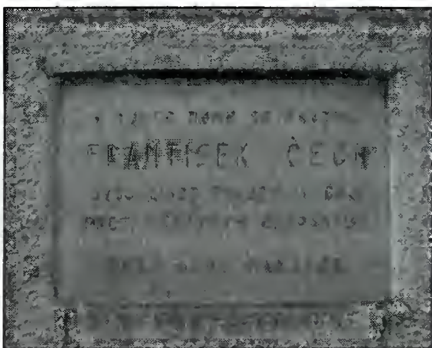
Pomník obětem 2. světové války v Čermákovicích.

Detail z pomníku: František a Josef Kašparovi.

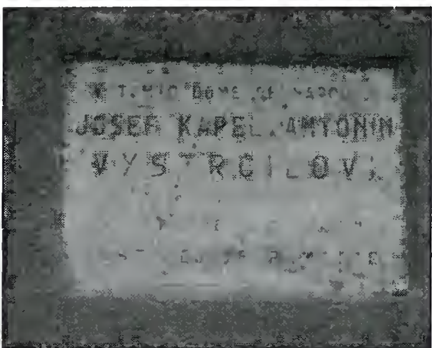
Čechův domek v Dolních Dubňanech, kde se lesník Drásal skrýval.

Pamětní deska Františku Čechovi na jeho rodném domě.

Domek rodiny Vystrčilových v Dolních Dubňanech.

Pamětní deska na domě Vystrčilových v Dolních Dubňanech. Tito 3 bratři také Drásalovi pomáhali, byli však zastřeleni v lesích jako partyzáni.

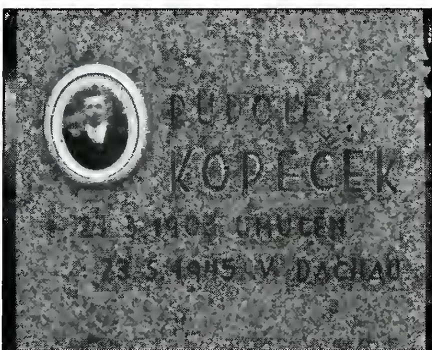
Pomník obětem 1. a 2. světové války v Horních Dubňanech.

Fotografie Jana Denka a Karla Slámy na onom pomníku.

Pomník obětem války v Šemíkovicích.

Fotografie Rudofa Kopečka na onom pomníku.

Náhrobní deska na hrobě Vespalcových na hřbitově v Rybníkách.

Všechny fotografie jsou z fotoarchívu Muzea Vysočiny Třebíč.

Trest smrti za sabotáž

Potravinové lístky dovolovaly lidem ve válce sotva přežít. Příděly chleba, mouky nebo pečiva či krup a luštěnin byly minimální. Zrovna tak dávky odstředěného a ještě „křtěného“ mléka a margarínu místo másla byly směšně nízké. O mase, sádle a uzeninách ani nemluvě. Příděly cukru některé vícečlenné rodiny měnily za mouku. Na příděl byla i vajíčka a mýdlo. Že po celou válku nebyla vůbec k dostání rýže, káva, kakao, čokoláda a jižní ovoce, bylo samozřejmostí. Zeleniny, ovoce a brambor bylo v obchodech také málo. Je nutno dodat, že ve válce se ještě nevyráběly těstoviny a různé další trvanlivé potravinářské výrobky, snad s výjimkou nějakých sušenek, které ovšem také byly na lístky, protože byly z mouky. Nebylo tedy divu, že ten, kdo měl možnost, sháněl si jídlo u známých na venkově.

Když německá vojska obsadila české pohraničí a vyháněla odsud české rodiny, uchylovala se většina z nich ke svým příbuzným na venkov. V každé rodině se pěstovali králíci a husy. Krmení pro ně - tráva vyrůstala na mezích a byla každému dosažitelná. V té době nebylo jediné meze, která by nebyla několikrát ročně pokosená a na růst celých houštin bodláků a plevelů nezbylo místa. To byl snad jediný klad oné doby.

Pomník obětem války v Přešovicích.

Ve válce měl každý majitel půdy povinné dodávky státu, které musel v termínu plnit. Ať to bylo obilí, brambory, luštěniny, mák, nebo mléko, maso a vejce. Stavy dobytka, stejně jako obilí na půdách, byly přísně kontrolovány vojenskými kontrolory. Za vepře drženého načerno bylo vězení a často i smrt. Stejně tak za obilí, které našli ukryté někde pod slámou ve stodolách. Pro každou rodinu byly totiž podle počtu členů v domácnosti stanoveny samozásobitelské dávky, a ty nesměly být překročeny. Když jel sedlák s obilím do mlýna, musel mít od obecního úřadu mlecí povolení na určité množství obilí. Kdyby u něj kontrola, která se z času na čas ve mlýně objevila, našla víc mouky, než bylo obilí, hrozil trest sedlákovi i mlynáři.

Bylo samozřejmostí, že vesničané podporovali své příbuzné a známé ve městech. Byli však i tací, kteří své zemědělské produkty prodávali za přemrštěné ceny a z bídy zákazníků bohatli. Říkalo se jim šmelináři a keťasi.

Německý válečný režim však měl vypracovanou metodu, jak stíhat a postihovat každý černý trh s čímkoliv. Už na nádraží v Brně museli cestující přijíždějící vlakem do města projít kontrolou. V hale před východem stáli dva kontroloři. Když se jim někdo zdál podezřelý, že třeba nesl větší kufr nebo tašku, zavolali si ho bokem. V rohu haly stál stůl a bdělí strážci Říše zde kontrolovali obsah zavazadel. Co se jim hodilo, zabavili. To v lepším případě. V tom horším se musel majitel jít zodpovídat na gestapo.

Přes všechny kontroly a strach černý trh ve válce kvetl. Lidi k tomu nutil hlad a následky podvýživy, hlavně u dětí. Tak se tajně poráželi vepři, a když měl někdo možnost prodat

toto maso spolehlivému řezníkovi, který ho prodal ve městě, měl potom takový člověk na jedné straně dobrý pocit, že udělal dobrý skutek a něco navíc si vydělal. Řezník si obvykle něco přirazil na ceně za riziko, které podnikal. Zákazník byl rád, že sehnal něco k jídlu pro rodinu, byť za vyšší cenu. Říkal si, že válečné peníze stejně cenu nemají, a nebylo za ně vlastně co kupovat. A přežít chtěl každý za každou cenu.

Fotografie čtyř popravených občanů: F. Kudera, J. Kuchařík, F. Fiala a J. Popelka na onom pomníku.

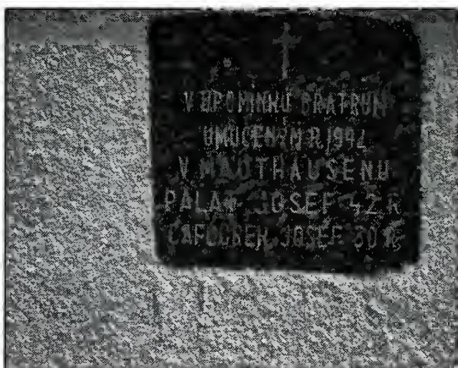
A právě prodej masa načerno se stal osudným mnohým řezníkům v kraji.

Ti vozili do Brna maso. Tam ho od nich kupoval překupník jménem Tesáček. Ten potom prodával maso dál. Když se víc seznámili, přijížděl si do vesnic pro maso pan Tesáček sám. Mezi lidmi, kteří si k němu chodili maso kupovat, byli i dva konfidenti gestapa. Ti s ním také někdy jezdili maso vykupovat přímo do vesnic. Tak se stalo, že v roce 1942 odvezlo gestapo do vězení čtyři občany z Přešovic. Byli to: řezník Kuchařík, řezník Fiala, obchodní příručí Kudera a šofér Popelka, který maso do Brna někdy přepravoval. Z Biskupic odvezli řezníka Adolfa Bouzka z Pulkova, Valentýna Vorla a z Bačic řezníka Paláta a Cafourka. Překupníka Tesáčka zavřeli až za 14 dnů po zatčení řezníků.

Syn přešovického řezníka Kuchaříka, Viktor, kterému bylo 21 let, se měl po zatčení otce sám na vlastní náklady dopravit na práci do Batsenu v Sasku, 60 km od Drážďan. Utekl však 13. února 1943 do lesů k řece Rokytné a skrýval se tam až do konce války.

O svém pobytu v lesích vyprávěl:

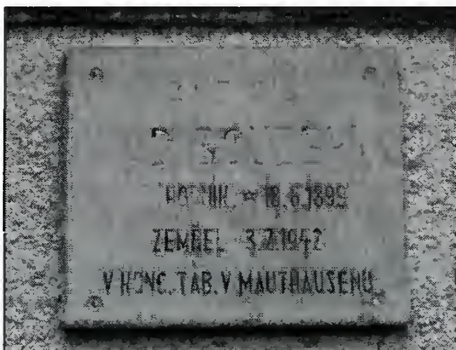
„Měl jsem jen teplý kabát a deku. V zimě jsem přespával po stodolách, ale odvážit jsem se tam mohl jen tehdy, až když k nim byla ve sněhu prošlapaná cestička. Také jsem nocovával v seníku nebo v cihelně u Kašparova mlýna. Když nikdo ve mlýně nebyl, odvážil jsem se i do mlýna. Mlynáři mi ukazovali tajnou skrýš, kterou měli ve skále u řeky. Blízko mlýna jsem se také setkal s lesníkem Drásalem, který se skrýval před gestapem. Ten chtěl, abychom založili partyzánskou skupinu a pohybovali se společně. Ale to jsem já nechtěl. Nikomu jsem nedůvěřoval. Jídlo mi do lesa nosila moje milá nebo švec Kudera z Litovan. Ten mi také zachránil život.

Pamětní deska na hasičské zbrojnici v Bačicích, věnovaná popraveným občanům, Josefu Palátovi a Josefu Cafourkovi.

Jednou po mně totiž někdo v lese střelil a ustřelil mi palec u ruky. Musel jsem počkat až do setmění a potom jsem

se odebral za ševcem Kuderou do Litovan. Ten měl kurz první pomoci a působil jako vesnický samaritán. Protože měl malé děti, nechtěl, aby mne viděly a neprozradily. Proto mi tajně ve chlévě, při svitu petrolejky, ošetřoval mé zranění. Líhem mi vypálil ránu a palec mi potom přišil. Denně potom za mnou chodil do lesa s mastičkami, až mi ránu uzdravil. Vzal si vždycky přes rameno nějaké boty, aby si lidé mysleli, že je někomu nese opravené nebo na prodej. Tak mi palec přirostl, ale protože šití nebylo odborné, na vojně mi potom palec opravili. Ševci Kuderovi vděčím za záchranu života. Jen díky jemu jsem nedostal otravu a nepřišel o palec. Stále jsem však nevěděl, kdo to po mně vystřelil. Dověděl jsem se to náhodou.

Pamětní deska Ad. Bouzkovi na jeho domě v Biskupicích. Špatně čitelná část textu: „Zde žil Ad. Bouzek, obchodník ....

Ženil se můj kamarád Kašpárek a bral si nevěstu ze Slatiny. Bylo to už ke konci války. Dovolil jsem si jít kamarádovi na svatbu. A tam mi náhodou ženich prozradil, že mne postřelil hajný Kos. Šel jsem si to hned za ním vyřídit. Ale on říkal, že si myslel, že jsou to pytláci. V zápětí potom ze strachu ze svatby rychle zmizel. A já jsem se také vypařil, protože jsem měl strach, aby mne neudal. A tak nakládačce, kterou jsem mu v duchu sliboval, se vyhnul.

V lesích jsem žil až do konce války.

Z uvězněných osmi řezníků a jejich pomocníků se z koncentračního tábora nikdo nevrátil. Mého otce umučili v Mauthausenu. Překupník masa Tesáček, který všem řezníkům dlužil peníze a který konfidenty gestapa se všemi řezníky seznámil, se jako jediný vrátil živý. Po celou dobu byl ve vězení v Jihlavě.“

Ortel smrti pro obec

Slatina je malá obec ležící na nejsevernějším okraji znojemského okresu, na hranici s třebíčským, severně od Jevišovic, uprostřed mezi toky řek Rokytné a Jevišovky.

I když vždy patřila mezi zapadlé vesnice, vzdálené od hlavních silničních tahů, i tudy procházely dějiny.

První zmínka o ní pochází z r. 1279. V raném středověku byla známa svými dvěma vodními tvrzemi, jejichž majitelé se měnili. V zemských deskách se lze dočíst, že se v dolinách jejího okolí nacházely rybníky a močály. V 16. století vedly spory o velký rybník slatinský dva spřízněné rody - slatinští Jankovští a jevišovičtí Kunštáti. V roce 1667 Slatina měla pouze 18 usedlostí, svého největšího rozkvětu dosáhla v době, kdy byl majitelem jedné z tvrzí Zikmund Wolf Jankovský z Vlašimi a na Slatině s Eliškou Rájeckou z Mírova. Zikmund Wolf se stal zemským purkrabím a ve Slatině na místě jedné vodní tvrze dal postavit v roce 1602 zámek se dvěma budovami. A právě v tomto zámečku s arkádami se na konci druhé světové války, 6. května 1945, odehrál důležitý zápas. Jednalo se o osud celé vesnice, která ovšem v této době čítala 88 domů a kolem 400 obyvatel.

Zámeček byl sídlem velkostatku, který náležel k někdejšímu jevišovickému panství. Slatinský velkostatek koupil těsně před válkou ostravský uhlobaron, ing. Eduard Larisch - Mönnich.

An die Offiziere und Mannschaften der Deutschen Wehrmacht!

Am 7. Mai 1945 hat das Oberkommando der deutschen Wehrmacht in Reims (Frankreich) eine Urkunde unterzeichnet, wonach alle deutschen Truppen und die gesamte deutsche Streitkraft wie im Westen so auch an der Ostfront bedingungslos kapitulieren.

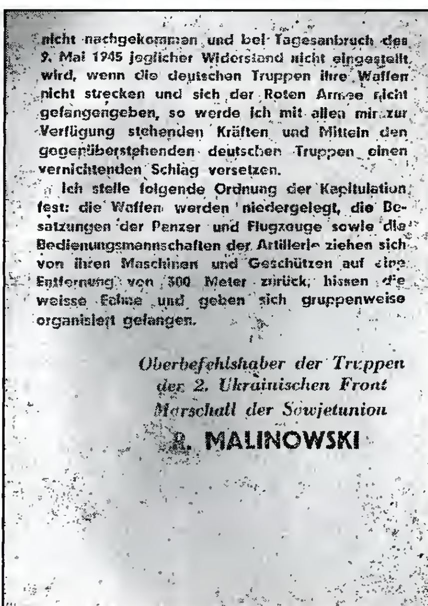
Diese Urkunde über die bedingungslose Kapitulation tritt am 8. Mai 1945, um 23 Uhr Mitteleuropäischer Zeit in Kraft.

Den Befehl an die deutschen Truppen über die bedingungslose Kapitulation wird der Oberste Befehlshaber der deutschen Wehrmacht, Grossadmiral Dönitz, erlassen.

Auf Grund dieser Urkunde fordere ich Sie auf, die Waffen niederzulegen und sich der Roten Armee zu ergeben.

Die Truppen der Roten Armee haben hierzu die nötigen Anweisungen erhalten.

Wenn dieser Forderung auf Grund der Urkunde über die bedingungslose Kapitulation

nicht nachgekommen und bei Tagesanbruch des 9. Mai 1945 jeglicher Widerstand nicht eingestellt wird, wenn die deutschen Truppen ihre Waffen nicht strecken und sich der Roten Armee nicht gefangengeben, so werde ich mit allen mir zur Verfügung stehenden Kräften und Mitteln den gegenüberstehenden deutschen Truppen einen vernichtenden Schlag versetzen.

Ich stelle folgende Ordnung der Kapitulation fest: die Waffen werden niedergelegt, die Besatzungen der Panzer und Flugzeuge sowie die Bedienungsmannschaften der Artillerie ziehen sich von ihren Maschinen und Geschützen auf eine Entfernung von 300 Meter zurück, hissen die weisse Fahne und geben sich gruppenweise organisiert gefangen.

Oberbefehlshaber der Truppen der 2. Ukrainischen Front Marschall der Sowjetunion

R. MALINOWSKI

Provolání maršála Malinovského německému Wehrmachtu ze 7. května 1945.
Z manuskriptu J. Kovárníka. Viz Prameny.

Ke konci války, na podzim roku 1944, byla do Jevišovic umístěna německá vojenská opravárenská jednotka. Vojáci byli většinou vysloužilí rakouští veteráni, kolem 60 let. Měli za úkol stavět ve vesnicích barikády před postupující Rudou armádou. Do Slatiny bylo přiděleno několik vojáků, kteří byli na stravu přiděleni do selských rodin a nocovali na velkostatku, kde měli i munici.

Po celou zimu pro tento účel připravovali lesní dělníci silné kmeny stromů v lese. Ty tam káceli, opracovávali a sedláci je svými povozy museli vozit do vsi. Na nejužších místech ve vesnici potom kopali na obou stranách silnice hluboké jámy, kam vždycky dva kmeny jako sloupy zarazili hluboko do země. Vedle museli potom sedláci naskládat kratší klády, které se měly v případě potřeby jako překážky položit napříč silnice a zasunout mezi vztyčené sloupy.

Když se na jaře blížila fronta, vojáky ze Slatiny přemístili k mateřské jednotce do Jevišovic. Ta se tam nacházela ještě začátkem května, kdy byla fronta už u Miroslavi.

Zámek ve Slatině *foto: autorka*

Před frontou se v lese pohybovali partyzáni. Byli mezi nimi lidé, kteří se skrývali před gestapem a mladí chlapci, kteří prováděli diverzní činnost a různé sabotáže. Zabraňovali třeba odvodu koní do německé armády, přepadávali německá auta a zabavovali je, stejně jako zbraně. Na samém konci války se k nim přidávali další mladí chlapci, aby se také „zasloužili“ o vítězství. Tak se stal partyzánem i syn řídícího učitele Luboš a syn správce velkostatku Přemek. V neděli 6. května jezdili po vesnici s vojenským autem a na krku měli červené šátky. Ti viděli jít po silnici od Slatiny rakouského vojáka. Byl z jevišovické jednotky. Odzbrojili ho a vzali mu i kabát. Voják se vrátil ke své jednotce. A německý velitel připravil odvetu.

Když se po vesnici rozneslo, co ti dva partyzáni provedli, dostali lidé strach a prchali do lesů, kde měli mnozí své úkryty se zásobami. Přispěla k tomu i sovětská letadla, která létala velmi nízko, kontrolovala postup Rudé armády a někdy bombardovala i české vesnice.

Druhý den ráno, v pondělí 7. května přijela vojenská motorizovaná jednotka ke Slatině a vojáci celou obec obklíčili tak, že z ní nikdo nemohl odejít.

Velitel odešel s doprovodem za starostou. Hlasitě mu vyhrožoval, že jak nepředvede viníky, obec nechá zapálit a každého desátého občana dá zastřelit. Lidí ve vsi se zmocnil panický strach. Protože starosta neuměl moc dobře německy, odebrali se za správcem velkostatku. Správce si byl vědom, co jeho syn způsobil, a proto se všemožně snažil velitele přemluvit. Ale marně. Velitel byl neoblomný. Zatímco správcova žena nosila na stůl jídlo a pití, správce telefonoval majiteli jevišovického statku Larisch-Mönnichovi. Ten znal neústupnost fašistů. Sám si dal ve válce svým komorníkem zlámat nohu, aby nemusel jít do armády. Teď se rychle rozhodl a okamžitě přijel. Po čtyřech hodinách vyjednávání a hoštění se německý velitel dal obměkčit. Dohoda zněla:

„Do tří dnů musí být viníci předvedeni k potrestání a zbraně musí být vráceny!“

K večeru vojsko odtáhlo.

Kromě diplomacie „hraběte“ Larische zřejmě k tomuto rozhodnutí přispěl i strach německých vojáků, protože 5. května bombardovala ruská letadla blízké vesnice - Přešovic a Litovany. Fronta byla na dosah. Navíc ještě téhož dne 7. května 1945 odpoledne ohlásil anglický rozhlas, že nejvyšší představitelé německé armády podepsali v Remeši kapitulaci německých vojsk na západních frontách. Ruská letadla shazovala letáky o tomto rozhodnutí německým jednotkám. Německá fronta se rozpadla.

Než mohly být dohodnuté podmínky velitele jevišovické jednotky splněny a viníci předvedeni a potrestáni, opustila opravárenská jednotka Jevišovice. Nechala tam strojní zařízení a jednotliví vojáci prchali na západ do amerického zajetí. Ještě před tím pálili písemné dokumenty, odhazovali zbraně, vojenskou techniku a uniformy. Po místních lidech žádali civilní oblečení.

A tak zásluhou pana Larische a shodou všech tak významných okolností byla Slatina uchráněna osudu Lidic a Ležáků.

Náhoda

Škodovi ze Šemíkovic vdali ve válce svou dceru Marii do Domášova, vzdáleného skoro padesát kilometrů. Její muž tam měl holičství. Mladí manželé čekali v pětačtyřicátém roce začátkem května děťátko. Rodiče si s dcerou často psali, ale navštěvovat se mohli jen zřídka. Jako dopravní prostředky oběma rodinám sloužila pouze kola. U Škodů sice měli ještě krávy, ale s těmi se dalo dojet nejdál na pole. Auta byla v té době vzácností, zvláště na vsi. Osobní vozy měli jen lékaři, zvěrolékaři, gestapo, němečtí vojáci a fašistické spolky. Pokud měli auta někteří živnostníci ve větších obcích, jezdili na dřevoplyn, protože benzin byl na příděl. Přes vesnici se obvykle jednou za den přehnalo pouze nákladní auto patřící mlékařům. Pravidelné autobusové linky existovaly jenom ve větších městečkách. Koncem války začala navíc váznout i pošta.

Ke konci války bylo už během dubna slyšet i v té nejzapadlejší vsi na Moravě střelbu blížící se fronty. Letadla křižovala oblohu častěji než jindy. Výbuchy bomb při bombardování Brna bylo slyšet po celé jižní Moravě. Večerní oblohu na východě osvětlovala záře světlometů. Německé vojsko ustupovalo před Rudou armádou. Po hlavní silnici vedoucí od Brna přes Domášov se stále častěji objevovaly vojenské obrněné vozy. V lesích se skrývali partyzáni a utečenci z táborů, kteří německá auta přepadali a vojáky odzbrojovali. Mezi lidmi panoval strach a obavy před frontou. Vesničané si ukrývali do skrýší potraviny a šatstvo. Na krajích lesů měli vesničané vykopané kryty. Do vesnic přestala jezdit mlékárenská auta. Bylo přerušeno veškeré zásobování a lidé se báli cestovat.

Rodiče Marie vzpomínali na svou dceru s velkými obavami: co se bude dít, až přijde její těžká hodinka? Vždyť po trase přes Domášov potáhne směrem na Prahu nejvíc vojska a rodina jejich zetě bydlí na samém kraji obce. Kdo ví, co se tam semele. O řádění ruských vojáků šly hrůzné zvěsti a surovost německých všichni znali.

„Bude nejlepší, když si Marii z Domášova vezmeme k sobě. Tady to bude bezpečnější," rozhodli rodiče, ale nevěděli, jak by to provedli. Přeptávali se u sedláků, ale ti se báli vydávat se s koňmi v této době na cestu. Měli strach, že by jim koně mohli vzít partyzáni nebo Němci, kteří prchali k rakouským hranicím. Bez koní by potom neměli čím obdělávat pole.

Nakonec se rodiče rozhodli, že pro dceru vyšlou syna s kolem. Chvíli ji poveze, chvíli půjdou pěšky. Snad všechno dobře dopadne. Hned příští ráno se syn Miloš vydal na cestu.

Zatím se v Domášově mladí manželé také radili, co v této situaci udělají. Na silnici každým dnem přibývalo německých vojáků. Mnozí se zastavovali a chtěli se umýt, najíst a napít. Bombardování blízkého Brna Marii tak vyděsilo, že myslela, že už přišla její hodinka. Celá rodina uznala, že v Šemíkovicích u rodičů bude klidněji. Ale jak ji tam dopravit? Auto má jen místní Kuratorium. Po chvíli uvažování nastávající otec prohlásil:

„Ti hoši se ke mně chodí holit a stříhat. Vždyť jsou to místní lidi. Poprosím je, jestli by Marii někdo z nich neodvezl"

A tak se stalo, že ve stejný den, kdy se bratr Marie, Miloš, vydal na cestu s kolem, vyrazilo z Domášova auto s nastávající maminkou, jejím mužem a šoférem. Na auto si dali nápadnou značku „P," což znamenalo Partei, takže Němci si takových vozů nevšímali, protože v nich jezdívali jejich lidé.

Poměrně rychle a bezpečně se dostali k vesnici Mohelno. Z vysokého návrší sjeli úzkou silnicí, která vedla hustým lesem až do údolí k řece. Když se opět začali šplhat do kopce, objevilo se naráz před nimi několik partyzánů s namířenými pistolemi.

„Ruce vzhůru! Vyjděte z auta!"

Marii se sevřelo hrdlo. Šofér hned zastavil. Partyzáni byli překvapeni osazenstvem. Nepadl ani jeden výstřel. Jeden z partyzánů je doprovodil do Mohelna ke starostovi, kterému nařídil, aby se postaral o nastávající matku. Potom jim auto vzal. V Náměšti měl totiž právě v tento den proběhnout odvod koní pro německou armádu. Sem měli sedláci z okolí přivést své koně, aby si z nich němečtí vojáci vybrali ty nejschopnější. Tomu chtěli partyzáni zabránit, a proto se do lesů k Mohelnu soustředili i partyzáni, kteří se skrývali v lesích kolem řeky Jihlavky. Jedno ze svých velitelských stanovišť měli i ve Stropešíně.

Starosta přivedl Marii k řezníku Eliášovi, který obchodoval s dobytkem a Marii znal. Starosta řezníkovi nařídil, aby ji dopravil domů.

Zatím Mariin bratr šlapal a šlapal. Než opustil dům, dostal jeho otec v poslední chvíli nápad:

„Nejezdi přes Ivančice jako jindy, ale jeď přes Mohelno a zastav se u řezníka. Vyřiď mu, že až skončí válka, dá-li Bůh, ať se zastaví. Budeme mít na prodej selata." Řezník totiž obchodoval s vepřovým dobytkem.

Miloš dojel do Mohelna a zastavil před řezníkovým domem. Opřel kolo o plot a zabušil na dveře. Když se otevřely, stála v nich jeho sestra. Myslel si, že ho smysly mámí. Ani Marie nevěřila svým očím.

„Jsi to ty, Miloši, nebo se mi to jen zdá?" Padli si do náruče. Když si všechno pověděli, žasl i řezník.

„To vypadá jako řízení shora," prohlásil a šel zapřahat koně. Povoz svěřil Milošovi. Potom jim popřál šťastnou cestu.

Do Šemíkovic dojeli šťastně už brzy odpoledne. Překvapení rodičů a shledání s Marií bylo víc než radostné. Ještě téhož dne Miloš vrátil koně i s vozem jejich majiteli. Mariin muž se vrátil i se šoférem z Mohelna do Domášova a Mariin bratr na kole zpět do Šemíkovic.

Partyzánům jejich akce - zabránit odvodu koní - skončila také dobře. Partyzáni zabavili majitelům i nákladní auta a autobus, které chtěli němečtí vojáci použít k rychlejšímu útěku. V Náměšti shromážděné koně při přestřelce rozehnali, takže žádný odvod se nekonal a němečtí vojáci utekli. Všechna zabavená auta po akci partyzáni majitelům vrátili. Do Domášova přivezli šoférovi zpět auto i s Mariinými papučemi, které tam ráno zapomněla.

Do týdne se Marii narodila dcerka. Dva dny nato odnášeli matku i s dítětem do krytu do lesa za Šemíkovicemi. Ruská letadla bombardovala frontu a přitom spadlo několik bomb i na sousední vesnice - Litovany, Přešovice, Rešice a Horní Kounice. Šemíkovice naštěstí žádná bomba nezasáhla.

V okolí Domášova zatím probíhaly tuhé dlouhotrvající boje a přestřelky, které si vyžádaly hodně obětí. I dům, kde mladí manželé bydleli, dostal zásah. Místní lidé se po celou tu dobu skrývali v lesích. Ale ani tam si nebyli životem jisti. Do domů v obci vnikali vojáci a rabovali. Mariin muž byl rád, že je jeho žena v bezpečí.

Protože cestování bylo hned po skončení války riskantní, uviděl novopečený otec svou dceru až na konci května. Trvalo potom celé 2 měsíce, než se poměry na hlavním tahu Brno - - Praha natolik uklidnily, aby se matka s dítětem mohla vrátit domů do Domášova.

Vypravěč svého příběhu, pan Miroslav Škoda ze Šemíkovic.

Zpověď

Když na začátku druhé světové války obsadila v březnu v roce 1939 německá fašistická vojska české pohraničí, zrodila se v příhraničí odbojová organizace Obrana národa. Postupně se rozšířila po celém území a vytvořila velkou odbojovou síť. Jejím zakladatelem a velitelem byl plukovník Jiří Jaroš, který pocházel z Velkého Meziříčí. Před obsazením pohraničí byl velitelem 24. pěšího pluku ve Znojmě.

Zpočátku byla Obrana národa budována jako ilegální armáda s organizací rozdělenou na divize, pluky a prapory s příslušnými veliteli. Po prozrazení existence této rozsáhlé ilegální skupiny toto členění usnadnilo práci gestapu. To stovky členů Obrany národa pozatýkalo a uvěznilo. Nezatčení členové se po roce 1941 soustřeďovali na přípravu sabotáží, diverzí, evidovali ukryté zbraně a prováděli zpravodajskou práci.

Následující příběh je autentickou výpovědí jednoho z členů Obrany národa, který měl to štěstí, že se z koncentračního tábora vrátil. Až po mnoha letech se dal přemluvit k vyprávění o sobě, svých kamarádech a o tom, jak všechno tehdy probíhalo...

„Není to příběh jen můj, ale celé naší skupiny. Mám-li se ale přiznat, nikdy jsem neměl nejmenší chuti vyvolávat vzpomínky z oné propasti času, jež by se mohla nazývat peklem. Ony totiž i vzpomínky bývají bolestivé. Přesvědčilas' mne však, že jména těch, kteří tehdy mysleli především na svou zemi a nebáli se riskovat, by měla být známá alespoň lidem v kraji."

„Vždyť nepůjde o to, rozebírat otázku cti a zrady nebo viny a trestu či křivdy a zásluh. Ať je celý příběh pouhým dokumentem. V tom je totiž pravda."

„ Nejspolehlivějším soudcem lidského jednání, stejně jako dějin, je čas."

„Ovšem čas přináší i zapomínání..."

„Jestliže jsi mne vyzvala k vylíčení celého příběhu, činím tak především z úcty ke svým kamarádům, kteří už nežijí. Všichni jsme stáli na jedné straně, stejně jako stovky dalších, kteří byli také odsouzeni pro příslušnost v Obraně národa a které jsem osobně ani neznal. Všichni jsme stejně trpěli a všechny se nás v minulé době snažili umlčet.

Polemické debaty nemá kdo vést. Mrtví jsou lhostejní k posuzování svých činů živými. V koutku duše se však obávám, že dnešní lidé, žijící v blahobytu a honbě za majetkem, jen zřídka znají pojem čest, láska k vlasti, či národní hrdost. Nebudou třeba chápat naše pohnutky a skutky. Naše jednání se jim bude třeba zdát malicherné, naivní a zbytečné. My jsme však tehdy žili pro jedinou myšlenku: uhájení samostatnosti naší republiky. Proto jsme vystoupili proti násilí..."

„Ponechme jiným, aby z nadhledu času, který od té doby uplynul, posoudili otázku cti i zásluh, užitečnost nebo marnost vašeho jednání."

„V březnu v devětatřicátém, po obsazení pohraničí německými vojsky, jsem se vrátil z vojny. Krátce nato v červnu jsem se potkal se svým bývalým učitelem, Vojtou Králem z Rouchovan. On se mne přímo zeptal, jestli se chci podílet na odboji. "

„Znám tě jako nadšeného sokola a vím, co si myslíš o okupaci."

„Samozřejmě, jdu do toho," odpověděl jsem.

Rozhodování bylo jednoduché. Proti zlu se musí bojovat! Kdo jiný by to měl být, když ne my mladí? Vychovávali nás k zodpovědnosti za budoucnost naší země. Začínalo to už dětskými básničkami v šemíkovické škole u pana řídícího Nezvala a potom na gymnáziu ve Znojmě, které leželo na hranicích. Protože ve Znojmě zůstalo žít z doby Rakousko-Uherska dost Němců, začali se někteří po nástupu Hitlera k moci nebezpečně ozývat.

Přesto jsme se bláhově domnívali, že průběh války bude rychlý, a my že musíme být připraveni nastoupit do pohraničí a zpět převzít zabrané území. Často jsme sedávali nad mapou naší republiky. Pořádně se zmenšila. Města, Znojmo stejně jako Krumlov, teď byla německá, patřila k Říši. Hranice se posunuly k severu.

Scházívali jsme se s nadšením. Zpočátku jsem se domníval, že hlavním organizátorem všech akcí je Vojta. Až hodně pozdě jsem se dověděl, že jen plnil něčí příkazy. Já jsem dostal za úkol zorganizovat ze záložních vojáků rotu - v obcích: Šemíkovice, Tavíkovice a Rouchovany. Těch šedesát lidí jsem sehnal velice brzy.

Předpokládali jsme tehdy, že německá vojska budou od Znojma postupovat dál k severu. Jejich postup jsme měli aspoň zpomalit dezorientací. Rozkaz akce tedy zněl:

„Všechny orientační tabule u vesnic zatřít černou barvou!"

Podnes cítím ono napětí, když jsem v noci šel s plechovicí černé barvy a štětkou v ruce tajně po humnech za ves. Pomáhal mi manžel naší učitelky. Bylo kolem půlnoci. Natřeli jsme jednu tabuli a oklikou kolem vsi jsme šli natřít druhou. Provázelo nás jen štěkání psů a strach. Dodali jsme si kuráže a připsali jsme na tabuli ještě provokační nápis.

Strach, napětí a nervozita způsobily, že jsem udělal chybu. Když jsem se vracel přes ves domů, nesl jsem plechovici s barvou za zády. Vůbec jsem nezpozoroval, že barva kape po zemi. Zjistil jsem to až u kovárny. Doufal jsem, že stopa nebude plynulá. Umínil jsem si, že hned po rozednění musím jít stopy zničit, aby nepadl do podezření kovář. Doma jsem barvu vylil, potmě si umyl ruce a šel spát. Do rána jsem však ani oka nezamhouřil. Sotva se rozednilo, vyšel jsem na náves, kde už několik čilých hospodářů mudrovalo nad kapkami barvy vedoucími k zatřené tabuli.

„To nám neprojde. Jen co to četníci zjistí, začnou vyšetřovat, kdo to udělal."

V očích hospodářů byl strach.

„Kapky končí u kovárny," řekl starosta.

„Co když tím pachatel chtěl zamaskovat svou činnost?" prohlásil jsem, aby nepadl do podezření kovář.

„Oldřichu, ukaž ruce!" poručil mi jeden z hospodářů. A já se až teď podíval na svoje ruce za světla. Černá barva u nehtů, semtam šedé skvrny od barvy na kůži, jak jsem ji potmě do ní vetřel. Rychle jsem stáhl ruce zpět. Nikdo nic neřekl. Po chvilce starosta prohlásil, že to zatření tabulí musí ohlásit... Potom přijelo gestapo. Zaregistrovali, co se stalo, a odjeli.

Krátce nato, v den výročí vzniku republiky, 28. října 1939, se na domech v Hrotovicích objevily československé vlajky. Opět přijeli příslušníci gestapa, vše zaregistrovali a odjeli.

Z opatrnosti jsme se s Vojtou přestali před lidmi scházet. Vzkazy jsme jeden druhému odevzdávali tajně.

Začátkem školního roku jsem dostal místo jako výpomocný učitel v Třešti. Nastoupil jsem po kolegovi, kterého odvezlo gestapo. Byl jsem tam jen krátce, když se jednou o přestávce ve sborovně rozletěly dveře a v nich se objevily známé postavy v černých holínkách. Příslušníci gestapa se nejprve podívali, jak kdo reaguje. Potom se zeptali, kdo je učitel Široký. Zatkli ho a odvezli.

Přiblížily se Vánoce a začaly prázdniny. Jel jsem domů. Z Hrotovic jsem musel jít pěšky. Cestou jsem potkal známého z Rouchovan. Vyprávěl mi, jak v Rouchovanech řádilo gestapo. Zatkli krejčího Kudrnu pro podezření z rozmnožování letáků. Přitom prý padlo i moje jméno. Stejně mne upozorňoval i rouchovanský doktor Hromádka, který si pro mne v neděli poslal. Radil mi, abych schoval sokolský kroj a všechny kompromitující věci. Jenže kompromitující bylo všechno české. Knihy o Masarykovi, o sokolech, o odboji - vše, co souviselo s Československou republikou.

„Není vyloučeno, že si pro tebe přijdou," dodal.

Celé Vánoce jsem tehdy prostál u okna. Sledoval jsem, kde uvidím podezřelé auto. Neklid a strach padl na celou rodinu, ale nikdo mi nic nevyčítal. O svátcích se však nic nestalo a já jsem se vrátil zpět do Třeště. Rodiče i bratři se uklidnili.

V Třešti jsem měl smlouvu k vyučování do konce června 1940. Nová smlouva se obvykle obnovovala k 1. září. Já jsem však místo smlouvy dostal výpověď z učitelských služeb. „Není žádoucí," znělo zdůvodnění.

Od září do konce listopadu jsem byl bez místa. Odešel jsem do Brna. Lákala mne hudba, divadlo, konzervatoř. Rodiče i učitelé mi však po skončení školy nechtěli dovolit „být komediantem". Já jsem však po ničem jiném netoužil. Absovoval jsem ročník medicíny, ale nebavilo mne to. Odešel jsem tedy na Pedagogickou akademii v Brně. Tam jsem se také stal členem Pěveckého sdružení moravských učitelů a připravoval se na zkoušky na konzervatoř. Potom jsem musil na vojnu. A tak 28. listopadu 1940 se mi konečně splnil můj sen. Stal jsem se elévem v brněnské Redutě. Z počátku jsem zpíval ve sboru, ale brzy si mého hlasu povšimnul sbormistr a dával mi malá sóla. Potom se stalo, že onemocněl „hlavní baryton" z Polské krve. Na jeho místo - k překvapení všech starších členů sboru - jsem byl vybrán já. Ostatní mi záviděli. Potom přišla trvalá smlouva v Redutě a nabídky z Rozhlasu. Byl jsem štěstím přímo opilý. To, o čem jsem celý život snil, kvůli čemu jsem opustil medicínu, se mi najednou splnilo. A to po době, kdy jsem neměl práci. Zdálo se mi až hříšné, že se mi v této době chce zpívat. Ale když jsem zpíval, zapomněl jsem na válku, na gestapo a přál jsem si, aby i ostatní zapomněli se mnou na smutnou skutečnost. Těšil jsem se, že budu moct vystudovat i konzervatoř. A odvážněji jsem začal pomýšlet i na svou lásku Olgu.

V tom opojném štěstí, kdy jsem denně cvičil, zpíval a učil se, uplynulo půl roku. V polovině června 1941 jsem se vracel ze zkoušky z divadla domů. Náhodou jsem potkal kamaráda Standu Sedláka, učitele z Tavíkovic.

„Hledalo tě v Šemíkovicích gestapo," řekl mi.

„Vojtu Krále už zatkli a já to čekám každým dnem. Tak se připrav!"

Bylo to 19. června, když jsem po dopolední zkoušce po obědě odpočíval a připravoval se na večerní představení. Opakoval jsem si náročnější árie. Vtom vtrhla do pokoje teta, u které jsem bydlel. Celá vyděšená mi zajíkavě sdělila:

„Nějací dva páni tě hledají."

Upravil jsem se a vešel do předsíně. Byli to oni. Černé kožeňáky, vysoké černé holínky, klobouky se zelenou stužkou...

„Půjdete s námi!"

V této chvíli byla přeťata má cesta za hudbou a za zpěvem. Mé půlroční zpívání mi připadalo jako fatamorgana, kterou jsem si mohl ohmatat rukama. Jako sladká vůně mimózy, ke které jsem si mohl přivonět. Ale sotva jsem vdechl její omamnou vůni, někdo mi ji násilně a prudce vyrval...

Odvezli mne na právnickou fakultu, kde mne zevrubně vyslýchali. Potom mne převezli do Kounicových kolejí. Mým prvým spoluvězněm byl pracovník královopolských strojíren Rumler. Od prvé chvíle jsme si důvěřovali a všechno si vzájemně sdělili.

Toho prvního dne jsem pojednou navečer zaslechl, že strážný na chodbě volá jméno Král. Za chvíli jsem podle rachocení klíčů poznal, že ho přemístili do vedlejší cely. Byl jsem rád, že se od něj dozvím, jak mám při výslechu vypovídat. Řekl mi, že nic nepřiznal a že mám zapírat. Následujícího dne jsem se dověděl, že v cele pode mnou je učitel Sedlák a v další učitel Roupec ze Znojma, který pocházel z Blížkovic. Bylo štěstím, že jsme se mohli dorozumívat otvory kolem potrubí ústředního topení.

Asi za týden mne zavolali k výslechu. Dbal jsem rady kamarádů a zapíral jsem. Zbili mne a ukázali jejich podepsané výpovědi. Před výslechem mne učitel Roupec upozorňoval na fingované podpisy v protokolech. Standovi Sedlákovi při výslechu prorazili bubínek. Naše zapírání bylo zbytečné. Všechno o nás věděli. Ocitli jsme se tu všichni členové Obrany národa z celého pohraničí.

Z nejbližších vesnic, kteří jsme se znali jako kantoři, nás v této organizaci pracovalo devět:

Antonín Mrňous, učitel z Rouchovan, velitel roty,
Jan Žalud, učitel z Hrotovic, velitel roty,
Stanislav Sedlák, řídící učitel z Tavíkovic, velitel roty,
Jindřich Moudrý, učitel z Medlic, velitel roty,
Josef Bezuňk, učitel z Přeskač, velitel čety,
Antonín Tůma, učitel z Biskupic, velitel čety,
Josef Sedláček, učitel z Tavíkovic, velitel čety,
Vojtěch Král, učitel z Rouchovan, okrskový velitel,
a já, Oldřich Veselý, bývalý učitel, rodák ze Šemíkovic, zástupce velitele.

Další výslechy nenásledovaly. Po měsíci nás převezli z Kounicových kolejí do bývalého vojenského tábora „Pod kaštany". Na pokoj jsme dostali třetího. Od samého začátku jsme mu nedůvěřovali. Choval se tak, jakoby ho k nám nasadilo gestapo. Byli jsme vůči sobě zdrženlivější a jeho jsme ignorovali. Po několika dnech už to nemohl vydržet a sám nás ujistil, že není konfident. Všem se nám ulehčilo a život se stal snesitelnějším.

„Pod kaštany" jsme si připadali spíš jako vojáci než vězňové. Mohli jsme se pohybovat venku. Skládali jsme uhlí, čistili záchody a vykonávali různé těžké práce. Sem mi nosila teta balíčky s jídlem a podávala mi je plotem. Tady se i vtipkovalo, protože jsme si mysleli, že Německo velmi rychle válku prohraje. Po třech týdnech však přišel transport. Stěhovali nás do Wohlau ve Slezsku. Optimistické myšlenky musely ustoupit kruté skutečnosti. A tak jsme se ve vlaku sešli opět všichni pospolu - celá naše učitelská skupina, která byla později i samostatně souzena.

Tíseň a strach před neznámou blízkou budoucností jsme zaháněli nadějí a plány na dobu po válce. Samozřejmě jsme mluvili o děvčatech a svých láskách. Seděli jsme se Standou Sedlákem v dobytčáku na lavici vedle sebe a Standa mi plný tajemnosti říká:

„Vím o nevěstě pro tebe..."

„Vždyť já mám Olgu. A není to směšné se takto bavit, když ani nevíme, jestli se vrátíme?" namítl jsem.

„Je to Helenka z tavíkovické hájenky. Pamatuj si to !"

V této chvíli to znělo jako nepodařený vtip.

Ve Wohlau jsme byli v pracovním táboře od června do listopadu. Odtud nás převezli do Breslau - Wroclavi. Až koncem roku 1942 nás zde soudili.

Vzpomínal jsem, co se zatím děje doma. Dvakrát hospodáři v mé vesnici zasili a sklidili, dvakrát se stromy kolem Rokytné zazelenaly a dvakrát shodily listí. Dvakrát třistapětašedesát dlouhých dní čekání na soud, zpestřených jedním ranním pochodem na Appelplatz. Jinak jsme byli zaměstnáni pletením ponožek. Němečtí vojáci na frontách potřebovali teplé obutí a my jsme byli levná pracovní síla. Když nám při vstupu spoluvězňové říkali, že denní norma je dvanáct párů, zděsili jsme se. Celé dny jsme stáli u stolků a ručně točili kličkami pletacích strojků.

Kromě hladu zde byla nejstrašnější zima. Naše oblečení, které jsme si přivezli s sebou, leželo ve skladech. V nejkrutějších mrazech roku 1941 nám sebrali jedinou přidělenou vlněnou deku pro vojáky na frontě. I když nás kůže bolela mrazem a žaludek se svíral palčivou bolestí, nabyli jsme dojmu, že sebrání dek je vlastně znamením, že na frontě začíná přituhovat. Nakonec nám dovolili obléci si teplé prádlo, které jsme měli ve skladu. Ale to už bylo pozdě. Ze zoufalství co chvíli někdo spáchal sebevraždu. Tak jsme jednou pod schodištěm našli oběšeného jednoho našeho krajana ze Znojma.

Dostal jsem angínu a musel na ošetřovnu. Z pachu, který tam byl, jsem omdlel. Polili mne kbelíkem vody a angínu jsem „léčil“ dál při pletení ponožek. V té době jsem vážil necelých padesát kilo. Při mých 180 cm výšky to zrovna moc nebylo, ale děkovali jsme Bohu, že žijeme. Mluvit o jídle jsme si zakázali už dávno. Každá vzpomínka třeba jen na šlichtu, kterou doma maminka dávala dobytku, vyvolávala sliny na jazyku a bolest v žaludku. A tu mi jednou dozorce oznámil, že jsem dostal balík. Radostí jsem byl málem bez sebe. Balík voněl uzeným špekem, v tubách od zubní pasty bylo sádlo. Strýc dokonce sehnal i čokoládu. Vůně slaniny dráždila nos i jazyk.

„Dáte to Červenýmu kříži, nebo to máme poslat zpět?“ - zeptali se mne.

„Nemohu dostat aspoň kousek, aspoň si čichnout?“

„Ani čichnout!” - zařval dozorce.

„Tak dáte to Červenýmu kříži?“

„Ne, poslat zpět!“

Tušil jsem, kdo by si ho přivlastnil. Ale stejně jsem byl překvapen, že balík skutečně domů došel, zřejmě díky německé důkladnosti. To jsem se ovšem dověděl až mnohem později. Díky tomu si rodiče mysleli, že už nežiji. Potvrdila jim to i skutečnost, že ode mne potom víc jak půl roku nedostali žádnou zprávu.

Koncem roku 1942 se konečně přiblížil soud. Byla sobota. Pracovali jsme na chodbách, když jsem se potkal s kamarády. Dali jsme si slovo, že jeden na druhého nic nepovíme. Ale soud byl pouhou formalitou. Všichni jsme měli prokázanou účast v protistátní organizaci Obrana národa a bojovali jsme proti Velkoněmecké říši. Vojtěchu Královi, okrskovému veliteli, nejdříve navrhli trest smrti, později rozsudek změnili na doživotí. Já, jeho zástupce, jsem dostal deset let. Ostatní - od pěti do desíti. Jediný učitel Tůma z Biskupic neměl prokázanou žádnou činnost, tak byl po dvou létech čekání na soud propuštěn.

Až zde jsem se při přelíčení dověděl, že pro všechny dobrovolníky byly připraveny zbraně a že velitelem byl plukovník Jiří Jaroš z Moravských Budějovic, dříve velitel 24. pěšího pluku ve Znojmě. Jeho zástupcem byl říd. učitel Antonín Roupec z Blížkovic. Plukovník Jiří Jaroš byl popraven. Jeho zástupce byl odsouzen na 10 let káznice. Po návratu z vězení však brzy zemřel.

Naše organizace Obrana národa měla vlastně stovky členů - všechny dobrovolníky, které jsme měli na svých seznamech. Co by to bývalo bylo obětí, kdyby se býval jen jeden z nás o nich zmínil.

Standa Sedlák měl v Breslau celu naproti cele smrti. Malým okýnkem viděl denně vcházet lidi na popravu. Slyšel jejich zpěv nebo pláč, potom se v okýnku mihly stíny a bylo slyšet dopadnutí těžké gilotiny... Tam viděl jít na smrt i mého strýce, profesora Rozenbauma ze Skryjí, a mnohé další známé. Ztratil spánek. Od zešílení ho vysvobodil transport.

Po soudu jsme se v transportech dostali každý jinam. Já jsem byl odvezen o Vánocích k západním hranicím Německa - do Wehrlu. Dlouho jsme tam však nepobyli a převezli nás do Münsteru. Do onoho města, kde byl v roce 1648 podepsán mír, který znamenal ukončení třicetileté války. Westfálský mír - podepsán v Münsteru a Osnabrücku - utkvělo mi v mozku ještě ze školních lavic. Byl pro Čechy stejně potupný jako mnichovský diktát. Kéž by byl mír! Vzpomínal jsem na rodiče. Už půl roku jsem jim nemohl dát o sobě zprávu.

Zatím rodiče doma propadali zoufalství. Maminka chtěla mermomocí vědět, jestli ještě žiji. A jak jsem se dověděl až po válce, podnikla velmi riskantní krok. Věděla, že v Myslibořicích existuje spiritistické médium, paní, která se vyptává na různé věci zesnulých. Maminka věděla, že je to proti křesťanskému učení. Ale neznala slova v Bibli, ve Starém zákoně, v knihách proroka Izajáše nebo knihy Mojžíšovy, kde se říká, že jakékoliv předpovídání budoucnosti, ať z hvězd či jinak nebo doptávání se zemřelých, stejně jako všechny druhy okultizmu a spiritizmu se Bohu hnusí a patří do praktik zlého ducha. Že člověk, který těchto sil využívá, stává se závislým na nečistých silách, které s ním potom manipulují, způsobují mu zlé věci a někdy dokáží člověka dohnat až k sebevraždě, což se později v Myslibořicích i stalo. Neboť člověk není jen bytost z masa a kostí, ale je především bytostí duchovní. A jak víme, člověk není schopen duchy vidět. Maminka však měla strach o můj život a byla ochotna podstoupit cokoliv. Měla čisté svědomí, poctivě pracovala, Boha milovala, a proto se nebála. Tajně do Myslibořic zajela. Navíc musela být velmi obezřetná, aby cokoliv o spiritistické seanci někomu prozradila. V Protektorátu byli tito lidé velmi stíháni a pronásledováni. Předpovídali totiž Hitlerovi porážku. Maminka pevně věřila, že se Bohu nezpronevěřuje, neboť seance začínala modlitbou Otčenáš. To se modlili společně všichni ti, kteří se chtěli na něco zeptat. Potom přistupovali jednotlivě do místnosti, kde seděla za stolem paní s tužkou v ruce nad čistým papírem. Příchozí kladli otázky a paní-médium, upadala do transu. Ve spánku, se zavřenýma očima, psala odpovědi ve verších. Když se probrala, neměla ponětí o tom, co psala. Matka za ní byla několikrát. Jeden z dopisů zůstal zachován.

Zde tedy je jeho úplné znění:

„Pokoj Páně Vám,
vítána buď ve jménu Páně -
z vůle Boží dovoleno jest duši moji přijít za vámi -
z vůle Pána duše moje pověřena jest, aby otázky zodpovídala
- co milý Pán dovolí - taž se!“

„Žije můj syn a vrátí se?“

„Jako popel je
žití syna Tvého, však chráněn je Bohem
a vyjde ze žaláře zlého.
Jen pros vždy denně
ve hodin devět
a prosby Tvoje slyší nebe.
I milý synek vzpomíná
při uléhání, milá máti, Tebe -
a náhle se brány žaláře
otevřou a vyjdou vězňové jako
rytíři ze Blaníka -
neb svatý je život jich
a budoucnost se jim již
dnes odemyká -
a hanba tomu, kdo
zapomněl na svoji drahou vlast
neuzří více její zářnou budoucnost
a věkovitou slast.

Modlitba za šťastné vrácení je ten
nejvzácnější, věř, jen dar -
ta nepřijde nikomu ve žádný zmar.“

„Co synova milá, Olga?“ zeptala se matka.

„Co se dívky týká, nechte ještě v klidu chvíli,
neboť prvně musí se vrátit Tvůj synek milý.

Kněz, sluha Boží za doby Václava Kosmáka v Rouchovanech -
žil jsem a působil v Rouchovanech už před 60 léty. Václav Kosmák navštěvoval
farnost - spisovatel a kukátkář.“

„Vrátí se syn a ostatní chlapci?“

„Chrání syna Tvého ruka Boží - doba se blíží,
vykoupení národu jde vstříc.
Za všechny trpěl Kristus, i oni vykoupení dojdou.

Ježíš je síla, Ježíš je milost, Ježíš je dobrota,
Ježíš je láska, Ježíš je trpělivost, Ježíš je slast.
Synové Čechů tvořiti budou ve jménu utrpení
svoji draze vykoupenou milou vlast.

Sbohem, na shledanou!
Z milosti Pána
Haur,
kněz..“

Když maminka dostala tuto odpověď, že se vrátím, uklidnila se. Potom si šla do rouchovanské matriky ověřit, zda tam opravdu kněz jménem Haur koncem devatenáctého století žil. Byla to pravda.

Ani ona, ani nikdo, kdo si tento dopis přečetl, neměl pocit, že by dopis, chválící Ježíše Krista, mohl pocházet od zlých a temných sil. Byla přesvědčena, že ji v jejím utrpení bylo odpovězeno opravdu z vůle samého Boha.

Navzdory všem krutostem jsme se snažili ze všech sil přežít. Při hladu, zimě, trýznění a ponižování jsme si naprosto nepřipouštěli myšlenku na smrt. Každý nový den byl pro nás darem, vykoupeným pevnou vůlí, taktikou jednání s dozorci, maskováním nemocí, snahou sehnat tajně něco k snědku pro sebe a své kamarády. Snažili jsme se získat novou sílu a vůli k přežití. Musím přiznat, že v tom nám pomáhala modlitba. Dodávala nám naději a my jsme při ní zapomínali na hlad.

Koncem roku třiačtyřicátého začaly na západní hranici Německa zesilovat nálety. Naši „ochránci" měli obavy, že by nám nějaký nálet mohl třeba pomoci k útěku, a proto nás přemístili do vnitrozemí, do Bayreuthu. Na rozdíl od vyhlazovacích táborů, jako byl Dachau nebo Mauthausen, byl v Bayreuthu tábor nápravný. Zde jsme plnili do krabic odpornou kávovinovou směs a sušenou cukrovou řepu, které nám pomáhaly přežít. Také jsme rozvazovali provázky od samovazů a mlátiček.

V přízemí věznice v Bayreuthu se připravovala zelenina pro kuchyň. Bývaly tam v bednách složené brambory. Když jsme denně chodili kolem beden na Appelplatz, každý, kdo mohl, si nějaký brambor vzal a syrový ho tajně snědl. K jaru se jedly i naklíčené, až jednoho dne vypukla otrava solanínem, jedem, který bramborové klíčky obsahují. Potom bedny s bramborami zmizely.

U věznice byl statek. Měl pole, zahradu a stáje s dobytkem. Velké štěstí měli ti vězňové, kteří pracovali v zahradě nebo u dobytka. Nám, kteří jsme byli zavřeni v celách, byla vzácností nastrouhaná řepa, která bývala v bednách a koších připravená ke krmení dobytka před stájemi. Kolem nich jsme každou neděli chodili do vězeňské kaple. Naši kamarádi - krmiči, nechávali pod vrstvou plev a řezaňky nastrouhanou řepu, někdy i se šrotem. Když jsme šli kolem, kdo mohl, každý si nabral trochu do úst i do kapes. Jaká to byla lahoda! Přímo nedělní! Záviděli jsme dobytku.

Při bohoslužbách mi dovolili hrát na varhany a po čase i zpívat. Samozřejmě německy. Vybrali jsme si Largo ze slavné Dvořákovy Novosvětské symfonie. Dvořák do ní vložil nezměrnou touhu a stesk po vlasti. Neznámý autor ji podložil textem. Směl jsem zpívat německý překlad, který někdo z vězňů pohotově přeložil, aby byl neškodný. Protože zde byla většina Čechů, rozmnožili český text pro všechny vězně, aby všichni věděli, co skladba vyjadřuje. A tak se Dvořákovo Largo stalo nejen naší posilou, ale i pojítkem a revoltou. Po návratu jsem ji musel ze svého repertoáru vyřadit. I po létech jsem slyšel pláč, který se ke mně nahoru k varhanům nesl z přízemí kaple v Bayreuthu. Domnívám se, že na žádném koncertu, které se po válce každoročně v Bayreuthu konají na počest Richarda Wagnera, není tak vděčné publikum, které by s autorem tak procítěně prožívalo touhu po domově, jako my s Dvořákem. Nám jeho Largo dodávalo sílu a naději:

Vlasti má, milená, není to jen sen,
že tě zas spatřit mám, nadešel mi den.
Co jsem se nabloudil, prošel celý svět,

co jsem se nastrádal, zažil mnohých běd.
Matička nejdražší po mně touží tam,
raduj se srdce mé, vždyť to není klam, zas tě uzřít mám.
Domov, domov, to je ráj, sladká chvíle již je mi blíž,
vlasti obraz září ve mně a po hroudě rodné země
touží duše má.
Matička osvěží srdce znavené,
až se zas vrátím tam, do vlasti své.
Zdá se mi, že slyším drahé matky hlas,
zdá se mi, že líbám její hebký vlas.
Domove, domove, zas tě uzřít mám,
raduj se srdce mé, vždyť to není klam,
zas tě uzřít mám.

Ve střídání naděje a smutku plynuly dny a my jsme se těšili na zprávy o blížící se frontě.

Dostal jsem se jako pomocník na ošetřovnu. „Pomohl“ mi k tomu můj jeden ročník medicíny a dobrá znalost němčiny. Jediným lékem zde byl aspirín, občas tinktura, ale většinou nic. Nikomu na našich životech nezáleželo. Byly to desítky mrtvých, co jsem svýma rukama musel vynášet. A těch nemocných, hnisajících a proležených! Tady smrt neměla tvář hrůzy, tady byla vykoupením.

Jednoho dne jsem zažil překvapení. Z Osvětimi přivezli vězně s těžkou tuberkulózou. Byl to kamarád, učitel Sedláček z Tavíkovic. Od spoluvězňů ve stájích jsem pro něj sháněl mléko. Po čase jej poslali do Mírova na severní Moravě, kde i zemřel.

Blížil se konec války. Cítili jsme to na atmosféře kolem, na nervozitě dozorců, kteří nás teď častěji než jindy bili po hlavě svazky klíčů. Také přibyla nová protipožární cvičení na Appelplatzu, která měla za úkol naučit nás likvidovat požáry po náletech. Jednou při cvičení v třeskutém mrazu nám jeden dozorce dovolil jít se ohřát do stáje. Bylo to něco nebývalého. Nedokázali jsme si to vysvětlit jinak, než tak, že i jemu bylo zima. Možná si snad říkal, že mu to přičteme k dobru, až přijde den odplaty.

Přes všechna příkoří, zimu, hlad, strádání a utrpení, které každý den přinášel, bylo nápravné vězení v Bayreuthu mnohem mírnější, ba až nesrovnatelné s utrpením v kamenolomech, řáděním esesmanů a plynovými komorami v Dachau, Mauthausenu a Osvětimi. To byla jediná útěcha, která nám dávala naději k přežití. Tuto naději však zmařily ke konci války nálety.

Nálety byly stále častější. Při nich jsme zůstávali zamknuti v celách. Do krytů se utíkali schovat jenom dozorci. Tak se stalo, že při největším bombardování Bayreuthu, kdy byla pobořena vilová čtvrť a kasárna vojenského komanda, byla zasažena i ta část věznice, odkud měli být transportováni vězni domů. Byli to ti, co jim končil výkon trestu. Stáli jsme za zamřížovanými okny v zamknutých celách a bezmocně jsme pozorovali plameny, šlehající z dřevěných baráků, kde umírali ti, co měli svobodu na dosah. Viděli jsme letadla, kroužící nad věznicí, viděli jsme dopadající bomby a děsili se, kdy se sesypou na nás. Modlili jsme se a prosili o Boží ochranu. V tom jsme uviděli v plamenech bílou postavu. Byla to Matka Boží. Padli jsme na zem a plakali. Cítili jsme to jako ujištění, že je s námi, abychom nezoufali. Plameny se přestaly dál šířit.

Divili jsme se, jak jsou spojenecká vojska o koncentračních táborech málo informovaná. Náš tábor zřejmě považovali za kasárna. Bylo by paradoxem zemřít teď na konci války při náletu, po všem tom přežitém utrpení. Ale paradoxy jsou také součástí života. Po každém přežitém náletu jsme však až hříšně ožili a s nedočkavostí se těšili na blížící se konec války. Někdy jsme se chovali až nepříčetně.

V dubnu 1945 se k Bayreuthu přiblížila fronta. Bylo slyšet střelbu. A přišel den, kdy americká armáda stála u města. Radní dostali ultimátum: Buď se město vzdá, nebo se bude o každý dům bojovat!

Co potom následovalo, nedá se vypovědět slovy. Brány věznice se otevřely. Prchali dozorci, utíkali vězňové. Všichni se snažili co nejrychleji opustit město. Naložili jsme na vozy nemocné a odváželi jsme je do lesa nad město. Byl to pozemek vojenské jednotky, která už zmizela. Město se vzdalo a my jsme byli svobodni. Objímali jsme se, radostí jsme plakali a byli jsme šťastní, že jsme se tohoto dne dočkali. Přiblížil se večer. Tu vyvstala otázka: kam půjdeme? Co s nemocnými? Vraceli jsme se tedy i s nemocnými „domů“, zpět do tábora. Vraceli se tam všichni, i zdraví, protože jsme neměli kam jít. V okolí štěkaly kulomety.

Byl 20. duben roku 1945. My jsme měli důvod oslavovat svobodu. Ráno začali bývalí vězňové porážet dobytek z táborového statku a kuchaři vařili a pekli. Po dlouhé době hladu a bídy se mohli všichni dosyta najíst. Večer přišli zástupci americké armády, která osvobodila Bayreuth. Byla slavnostní večeře. V baru správce věznice se našel i koňak.

Hned druhý den však propukly choroby z najezení. Žaludeční křeče, průjmy a žlučové koliky zaplnily ošetřovnu. Teď však byly k dispozici skutečné léky, které mohly aspoň částečně vyléčit všechny nemocné, aby byli schopni cesty domů. Ve věznici jsme našli bohatě zásobenou lékárnu našich dozorců. Byl to dar válečného Červeného kříže a léků byla veliká bedna. Léky si nechávali dozorci pro sebe. Kolika kamarádům mohly zachránit život! Bednu nám dal správce skladu. Byl to jeden z mála, kteří se k nám chovali lidsky i během války. Zval si nás třeba na skládání uhlí domů a vždycky nám dal dobře najíst. Říkal, že jako státní zaměstnanec musel vzít místo, jaké mu dali. Bylo na něm vidět, že nesouhlasil s fašismem a rozkazy plnil ze strachu tak jako my.

Konečně nastal den odjezdu. Zdraví vězňové odjížděli domů už v polovině května, ale s nemocnými jsme čekali, až budou schopni převozu. Každý jsme pro své nejbližší dostali dárky od UNRY a odjeli jsme autobusem směrem k hranicím. Nedaleko hranic nás zastavila americká hlídka a nechtěla nás pustit dál, dokud si neověří, že mluvíme pravdu. Byli jsme rozhořčeni. Zatímco si americký důstojník jel ověřovat naši výpověď, náš autobus ujel a pokračoval v cestě k hranicím. Konečně jsme se ocitli doma, za hranicemi Německa. Vynesli jsme nemocné a ti, co mohli, líbali zemi. Plakali jsme radostí a štěstím. Na hranicích v Chebu jsme odevzdali i bednu s léky. Na demarkační čáře jsme se všichni musili legitimovat. Už jsme nebyli čísla, ale občané. Potom následovalo radostné vítání zase se sovětskými vojáky.

Když jsme přijeli do Prahy, předali jsme nemocné do nemocnic. Ochotně nám pomáhali policejní příslušníci a Pražané.

Bylo už 25. května, když jsem navečer zaklepal u svého kamaráda v Jaroměřicích.

„Oldřichu, vítám tě, ty žiješ?“ - přivítal mne.

„Co Olga?“ - byla moje prvá slova.

„Olga? - Vůbec na ni nemysli! Nezaslouží si ani tvého pohledu.“

Druhý den před polednem pro mne přijel bratr s autem, které sehnal v Rouchovanech. A potom přišly ty nejkrásnější chvíle...

Když se ve vsi rozneslo, že se vracím, učitelka pohotově svolala starší děti a já jsem vcházel do rodného domu průjezdem, kde ve špalíru stály děti s kyticemi květů z voňavých zahrádek mé vesnice. Potom následovalo vítání s maminkou, otcem, bratry, kamarády a se všemi lidmi ze vsi...

Nastaly všední dny. Věděl jsem, co chci. Chci učit děti, aby se nikdy víc neopakovalo to, co jsem já prožil. Přitom se chci věnovat hudbě. Proto jsem chtěl při zaměstnání vystudovat konzervatoř. Žádal jsem tedy o učitelské místo blízko Brna. Ale žádné volné místo nebylo. Zašel jsem tedy přímo k zemskému inspektorovi a upřímně jsem mu vyznal, o co mi jde.

„Jak si to představuješ, bratře?" řekl mi inspektor. „Takoví jako ty musí jít do pohraničí, aby tam hájili naše hranice. Za co by tvé učení stálo, když chceš napůl dělat komedianta? Učitel se musí dětem věnovat úplně. A ať tě tu už víc nevidím!"

S povoláním učitele byl tedy konec. Dočasně jsem si našel místo v Moravském Krumlově. Jednou jsem jel na motorce a za Tavíkovicemi jela proti mně na kole velmi hezká dívka. Později jsme se seznámili. A potom to bylo jako v pohádce... Byla to ona Helenka z hájovny, o které mi po cestě do Breslau vyprávěl Standa Sedlák.

V červnu v šestačtyřicátém jsme měli v tavíkovické hájence, v překrásném údolí Rokytné, svatbu. Tam se sešla celá naše skupina z Obrany národa - kterým štěstí přálo a přežili. Jeden z nás, učitel Sedláček z Tavíkovic, chyběl. Na to minulé jsme vzpomínali jen pohledy. Rány byly příliš čerstvé, aby se kdokoliv zmiňoval o uplynulých letech. A moje svatba měla být pro nás pro všechny oslavou míru a života.

Po krátkém čase mi jeden z bývalých spoluvězňů z Bayreuthu sehnal místo v Boskovicích. Stal jsem se proti své vůli úředníkem. I když se mi nesplnilo, co jsem chtěl, zpívám celý život a snažím se celému městu hudbu neustále přibližovat. Všechna léta, co tu žiji, nacvičuji divadla a sjednávám koncerty našich předních umělců. Nejeden z nich mi říkal:

„Co tu děláte na malém městě s takovým barytonem? Ten patří na jiné scény!"

Po prožitých zkušenostech si však člověk uspořádá svůj žebříček hodnot: rodina - zaměstnání - koníčky. Když jsem už nemohl vystudovat konzervatoř, snažil jsem se aspoň hudbou žít. I své sedmdesátiny jsem oslavil nácvikem Fidlovačky.

„ Co byste odkázal čtenářům Vašeho příběhu?"

„Řekl bych jen to, co učili nás. Velikost člověka není v tom, co od společnosti bere, ale v tom, co jí dává. Myslím, že to platí v každé době. Pro lidi a pro národ může dobré věci vykonat každý. Na to nemusí být ani boháčem ani státníkem či diplomatem. My jsme sice chod dějin nezvrátili, ale ukázali jsme, že tady byl někdo, kdo s okupací nesouhlasil a chtěl pro svou zemi něco udělat."

Poznámka autorky:

Za odbojovou činnost byl pan Oldřich Veselý vyznamenán Československým válečným křížem. Po celý život byl v Boskovicích hlavním organizátorem kulturních akcí. Byl členem pěveckého sdružení Janáček a členem Ochotnického divadla. Od roku 1947 do roku 1990 ztvárnil 44 divadelních rolí. Zpíval také v chrámovém sboru.

Pan Oldřich Veselý, rodák ze Šemíkovic, zemřel 23. srpna 1998 v Boskovicích ve věku 84 let.

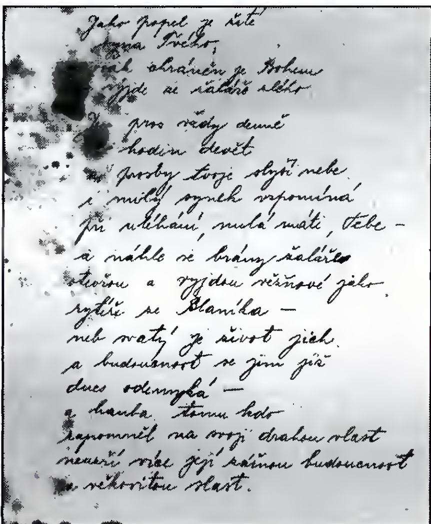

Pan Oldřich Veselý, prvý zprava, s kamarády - muzikanty při pobytu v Brně.

Vítání dětmi a občany v rodném domě v Šemíkovicích po návratu z koncentračního tábora.

Jako popel je žití
[illegible] Tvého,
[illegible] ohrázen je Bohem
vyjde ze žaláře [illegible]

[illegible] pro všechny denně
hodin devět
prosby tvoje slyší nebe
i milý synek vzpomíná
při ulehání, milá máti, tebe –
a náhle se brány žaláře
otevřou a vyjdou vězňové jako
rytíři ze Blaníka –
neb svatý je život jich
a budoucnost se jim již
dnes odemyká –
a hanba tomu kdo
zapomněl na svoji drahou vlast
nevěří více její krásnou budoucnost
a věkovitou vlast.

Úryvek z dopisu spiritistického média z Myslibořic.

Svatební fotografie p. Oldřicha Veselého.

Všechny fotografie jsou z rodinného alba rodiny Veselých.

V lednu roku 1944, kdy už vlastně byl osud Německa rozhodnut a kdy na Východě sovětská armáda osvobozovala okupované země, dělalo Hitlerovo Německo pro svou záchranu co mohlo. Dále byli popravováni vlastenci a mladé lidi z okupovaných zemí naháněli na nucené práce do zbrojního průmyslu v Německu. Protektorátní ministr Emanuel Moravec „věnoval" populační ročník 1924 Hitlerovi. Jen z okresu Moravské Budějovice odjíždělo na práce do Říše 1500 dvacetiletých lidí. Ti potom pracovali v různých továrnách po celém Německu a Rakousku. Pan Osvald Novotný z Prahy líčí v novinovém článku svoje vzpomínky na cestu a pobyt v jednom německém lágru.

„Dne 24. ledna 1944 odjížděl vlak s těmito mladými lidmi z Moravských Budějovic. Nikdo neznal cíl cesty, která trvala 3 dny. Vedla přes Prahu, Plzeň, Řezno, Landshut a Dachau do Karlsfeldu, vzdáleného 10 km od Mnichova. Hygienické a zásobovací zajištění nebylo žádné. Vlak zastavoval mimo nádraží. Toho se využívalo k mytí a zmírnění žízně. Trať opravovali vyhladovělí sovětští zajatci. Z českého transportu jim vyhazovali jídlo. Vlak zastavil 5 km od Dachau, v malé obci Karlsfeld. Nastěhovali nás do dřevěných baráků, kde již bydleli naši vrstevníci z jiných českých a moravských okresů. V těch dříve postavených barácích se tísnili mladí lidé z dalších okupovaných zemí - Holanďané, Francouzi, Poláci, Italové a Španělé.

V továrnách BMW se vyráběly letecké motory a pracovalo tam 20 000 lidí, z toho 85 % „auslendrů" z okupovaných částí Evropy. Pracovaly tam i celé kolony vězňů z Dachau. Sovětští zajatci a vyhnanci žili za ostnatým drátem přímo v továrně, bez jakéhokoliv styku s ostatními. K prvnímu přímému leteckému napadení továrny BMW došlo 13. 6. 1944, kdy vznikly škody na budovách a požárem byly zničeny i dva baráky českých děvčat. Ne všichni toto bombardování přežili.

Nejhůř se zde měli sovětští zajatci. Do práce je vodili se psy. Jeden ze zajatců nás tajně chodil v noci prosit o jídlo. Z mála, které jsme měli, jsme pro ně shromažďovali zbytky a mladík Franta Vejdovský z Citonic u Znojma mu je nosil na smluvené místo."

Přes všechnu únavu, hlad a trýzeň se někteří snažili zvěčnit tuto atmosféru ve verších. Prostými a někdy neumělými verši, o to však vroucněji v nich vyjadřují touhu po domově, věrnost vlasti a naději na návrat. Kupodivu v některých nechybí ani humor. České písničky si zpívala a skládala i děvčata v barácích, když se vrátila ze směn domů.

Tyto básničky a popěvky shromáždila později paní Anežka Fukačová - Hodinková ze Slatiny, která jako příslušnice postiženého ročníku 1924 byla přidělena jako služka na práce v domácnosti v Mnichově.

Nešťastný ročník 24

Když přišel listonoš, jaká radost,
otevřel jsem dopis, dostal jsem zlost.
Jaképak zlobení, když pomoci není,
na úřad musím jít bez prodlení.

Na úřadě práce se nám smějí,
přitom nám říkají, že to nic není,
papíry dostanem a vlakem odjedem,
na všechny doma si jen vzpomenem.

Sbohem buďte, všichni kamarádi,
snad se zas jednou sejdeme s vámi!
Ty milko rozmilá, zůstávej mi věrná,
až já se zpět vrátím, pak budeš má.

Přednosta k odjezdu povel dává,
děvčat houf naposled na nás mává,
vlak se již rozjíždí, k hranicím přijíždí,
za naší vlastí jen pozdrav letí.

Cestička k Mnichovu je bol a žal
kam nás ten buďovský pracák zahnal.
My z vlaku hledíme, jen lágry vidíme
a svoje kufry si odnášíme.

Pracujeme v dílně té fabriky,
nečekej maminko na feniky,
dostanem malý plat, vyjde tak akorát,
proto vám nemůžem dom nic poslat.

Denně však děláme deset hodin,
jak se tu míváme, čtete z novin,
když jdeme do lágru k mizernému žrádlu,
vždycky si vzpomenem na svou mámu.

Snad se zas vrátíme domů zpátky,
až bude vyhlášen konec války.
Domů se dostanem, tady nezůstanem,
do české vlasti své snad přijedem.

Vzpomínka na domov
(Zpívá se na nápěv „Malý bubeníček“.)

Refrén
Daleko v cizině, na Tebe jedině, ty moje zlatá mámo, vzpomínám.
S myšlenkou na Tebe a na otce svého, každý den na kavalci usínám.
Sirény hlas volá, do krytu jdem, na svoji rodnou zem si vzpomenem.
Rány z bomb tu znějí, srdce se nám chvějí, rty naše šeptají: „Rodiče, sbohem!“

Za Mnichovem u letiště, baráky tam stojí,
tam vzpomínají české dívky na vzdálenou vlast svoji.
Někdy je jim smutno, často do pláče,
to když si vzpomenou na své rodiče.

Když se ráno probudíme, celé tělo bolí,
nic nám nepomůže, v továrně se neptají,
u stroje stojíme, ve dne i v noci,
není odvolání, není nám pomoci.

V poledne jdem do kantýny na oběd mizerný,
copak asi dneska bude, řepa, nebo brambory?
Stejně toho málo na talíře dají,
jestli ještě chceme, to se nezeptají.

Když jdeme ze směny domů, touhu v očích máme,
neb avizo na balíček z domova čekáme.
Na lágru však čeká zklamání,
balíček nepřišel, ani žádné psaní.

Když nám tedy neposlali z domova nic naši,
musíme jít na večeři, na ovesnou kaši.
Oči nad tím třeba zavřít musíme,
však si to po válce vynahradíme.

Stesk po domově
(Zpívá se na nápěv „Cestička k Majrovce".)

Bylo to před rokem, ještě u nás, když přišel z Jihlavy náhlý rozkaz.
Slzou se zalily ty oči máminy a my jsme musely do ciziny.

Za prací do Říše jsme odjely, vzpomínky vám jsme tam jen nechaly.
Když matka usíná, za nás se modlívá, bychom se vrátily k ní brzy zas.

Neplačte matičko, však přijde čas, a my se vrátíme zas mezi vás.
Třebaže teď v dáli, na Vás vzpomínáme, však stále slyšíme Váš milý hlas.

Naše zlatá Praho a zlatá zem, na tebe vždy rádi si vzpomenem.
Města a vesničky jsou sice prostičký, ale je to doma, u matičky.

Alarm
Složeno o půlnoci 29. 3. 1944 pod nádražím.

Sirény když nocí kvílí,
křik se žene k mému sluchu.
Alarm! Alarm, lidé milí,
To je shonu, chvatu, ruchu.

Jeden lítá přes druhého,
kde mám svetr a kde boty?
Znám jednoho splašeného,
ten zapomněl na kalhoty.

Snad stojí i též za zmínku
jak si v prádle vyběh kdosi,
šaty nesl na ramínku
nohy bez bot, zůstal bosý.

Jiný nasadil si masku,
filtr nechal doma ležet,
vyběh si jak na procházku,
aby mohl lépe běžet.

Po alarmu pak se chlubí
jeden mladík, dobře známý,
že si chtěl jen čistit zuby,
co kdyby tam byly dámy?

Kdo ví, zda to pravda čistá,
či zda si to vymyslil,
jedna věc však ta je jistá,
že si zuby nečistil.

Mnohý z kluků má dost strachu,
předčil by v tom všechny ženy,
záchody pak po poplachu
vždy jsou plně obsazeny.

Celkem je to ale prima,
dokud každý zdráv se cítí,
věc však začíná být jiná,
když se bomby z výše řítí.

My to dosud nezažili,
Němci to však dobře znají,
když siréna v noci kvílí,
ze všech nejvíc utíkají.

Píseň o české zemi.

O naše hranice nastaly pranice, rozdělit chtěl si nás celý svět,
po prvé v dějinách, městech i dědinách nebude zpěv mladých do uší znět.

Refrén
Ta naše písnička česká, teskná a truchlivá dneska,
její melodii dumavou nevrací ozvěny Šumavou.
Dozněla veselá písnička, smutnou teď zpívá si lid.
Škoda, ach škoda nastokrát, že bude ten český zpěv smutně jen znít.

Čím menší je má vlast

Proč skrýval bych to dneska, že jednu lásku mám,
je milá a tak hezká, já na ni vzpomínám.
Co krásy skrývá v sobě, rád ji mám ze všech sil.
Tebe, má milá zemi, nikdy bych nezradil.

Co na tom, že jsi chudá jak sedmikrásky květ
co na tom, že jsi malá, když jsi můj celý svět.
A já v tom světě malém žít chci jen šťastně dál,
vždyť krvácel bych žalem, kdybych ti sbohem dal.

Refrén
Čím menší je má vlast, tím větší láska k ní, tím krásnější je má rodná zem.
Mám proto ji tak rád, že zrodil jsem se v ní. Jí budu věrný v dobrém i zlém.
Tak jako kapka v moři ztracená, jsi naší vroucí láskou zlacená.
Čím menší je má vlast, tím větší láska k ní.

Prameny

Blížkovice. Od historické minulosti k socialistickému dnešku. Vydala obec Blížkovice 1988.

Kovárník, Jan: Jevišovický hrabě Ing. Eduard Larisch-Mönnich 7. května 1945 zachránil obec Slatinu na Znojemsku před německou likvidací.
Manuscript, Jevišovice, 2000.

Regionální noviny Boskovicka, č. 34, 1998.

Básně a popěvky neznámých autorů z ročníku 1924 shromáždila jedna z nuceně nasazených, paní Anežka Fukačová–Hodinková ze Slatiny. Děkuji její dceři, paní učitelce Marii Macákové, která mi je ochotně zapůjčila.

Poděkování patří všem pamětníkům, kteří byli ochotni o uvedených příbězích podat svědectví. Jsou to následující občané:

paní Anna Čechová a její bratr pan Stanislav Chvátal z Dolních Dubňan,
paní Denková z Horních Dubňan,
paní Růžena Jakubová z Myslibořic,
paní Kristýna Krejčí z Horních Kounic,
pan Viktor Kuchařík z Přešovic,
paní Mazáčová z Čermákovic,
pan Antonín Pelán ze Znojma, původem z Kašparova mlýna,
paní Rosická, rozená Urbánková, z Račic,
pan Sláma z Horních Dubňan,
dcera pana Šárošiho z Rešic,
pan Miroslav Škoda ze Šemíkovic,
pan Oldřich Veselý, jeho matka a manželka Helenka Veselá,
pan Josef Vorel st. z Horních Kounic,
12 žen z Čermákovic, které nechtěly být jmenovány,
nejmenovaný občan z Rybníků.

Největší dík patří mému zesnulému otci, který nade vše miloval svůj rodný kraj a hned po válce mi většinu příběhů vyprávěl. Přál si, abych je jednou sepsala. Jeho přání mohlo být splněno až po padesáti letech.

Obsah

Vydává: Muzeum Vysočiny Třebíč v roce 2005
Návrh obálky: Lidmila Dohnalová
Sazba a tisk: Amaprint Kerndl, s.r.o., Třebíč
Fotografie: Archiv Muzea Vysočiny Třebíč, soukromé fotografie z rodinných alb
Redakční rada: J. Martínek, B. Mikulášek, B. Kabelíková, P. Kudrna, O. Ježek, J. Sladká
Distribuci provádí: Muzeum Vysočiny Třebíč, Zámek 1,
674 01 Třebíč, tel.: 568 840 518, e-mail: muzeum@zamek-trebic.cz
ISBN: 80-86894-01-0
Náklad: 300 kusů
Počet stran: 60